શ્રાવકના

# પાક્ષિકાદિ અતિચાર

અર્થ સહિત

ઘણા પ્રયાસપૂર્વક અનુભવીઓને પૂછીને
તૈયાર કરનાર

શા કુંવરજી આણંદજી

ભાવસાર આણંદજી ભાણજીના ટ્રસ્ટમાંથી
આવેલી રકમમાંથી

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગર

વીર સંવત ૨૪૬૧ ] [ વિક્રમ સંવત ૧૯૯૧

કિંમત બે આના

મુદ્રક—શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
દાણાપીઠ-ભાવનગર

વ્રતોના અતિચાર પછી શ્રાવકોએ તેમજ સાધુઓએ અત સમયે કરવાની આવશ્યકતાવાળી સલેખણાના પાચ અતિચારો કહીને ત્યારપછી બાકી રહેલા તપાચારના તથા વીર્યાચારના અતિચાર કહ્યા છે તપાચારના બાહ્ય અને અભ્યતર એવા બે ભેદ હોવાથી તેના બે અતિચાર જુદા જુદા કહ્યા છે છેવટે સર્વ અતિચારોનો સગવાળો કરના રૂપ એક ગાથા કહીને **પડિસિદ્ધાણ કરણે૦** એ શ્રાવક પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ( વદિત્તા ) મા કહેલી ૪૮મી ગાથાના પ્રથમ પદવડે શ્રાવકના વ્રત ન ગ્રહણ કર્યા હોય તેને માટે પણ પ્રતિક્રમણની તેમજ અતિચાર આલોવવાની જરૂર છે એમ સૂચવતા સતા ચાર પ્રકારની આલોચના કહી છે

આ રીતે એકદર પચાચારસૂચક ૧, જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર ને ચારિત્રાચારના ૩, સમકિત સબધી ૧, બારવ્રત સબધી ૧૨, સલેખણા સબધી ૧, તપાચારના ૨, વીર્યાચારનો ૧ અને વ્રત વિનાના શ્રાવકો માટે ૧ કુલ ૨૨ અતિચાર જુદા જુદા વિભાગે કહ્યા છે તેમા ભાષા જુની ગુજરાતી વાપરેલી હોવાથી તેમજ અમુક દેશમા જ પ્રચલિત એવા કેટલાક શબ્દો ને વાક્યો વાપરેલા હોવાથી તેના અર્થ પ્રચલિત ગુજરાતી ભાષામા સમજવાની જરૂર જાણીને મારા જેવા મદમતિને માટે અર્થનો અર્થ લખવાનો આ સામાન્ય પ્રયત્ન કર્યો છે, કારણ કે અતિચાર ગુજરાતી ભાષામા હોવાથી તે ખરી રીતે અર્થસ્વરૂપ જ છે

પ્રથમના પાચ આચાર સબધી આચારના અતિચારમા અને ત્યારપછી કહેલા ૩ આચારના અતિચારમા તે સબધી આખી આખી ગાથા કહી છે અને પછી તપાચારના બે અને વીર્યાચારના ૧ અતિચારમા તેની ગાથાઓનુ એકેક પદ જ કહ્યુ છે આ ગાથાઓમા તે તે આચારના ૮-૮-૮-૧૨ ( ૬- ) અને ૩ ભેદ છે તે નામ સાથે બતાવ્યા છે ભણનારાઓ આ

ગાથાઓને અતિચારની આઠ ગાથા કહે છે પણ તે ગાથાઓ અતિચારની નહી પણ આચારની છે આચારથી વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરવી તે અતિચાર છે, એમ ઉપરથી સમજવાનુ છે

દર્શનાચાર ને સમકિત એ બને તાત્ત્વિક રીતે એક જ છે, પરંતુ દર્શનાચારના અતિચારમા સમકિતને અંગે સમકિતીએ કરવી જોઈતી પ્રવૃત્તિથી વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિઓ અતિચાર રૂપે બતાવેલી છે અને સમકિતના અતિચારમા તો ખાસ સમકિતમા જ લાગે એવા પાચ દૂષણો ગણતા યા છે આ કારણથી તે બે અતિચાર જુદા કહ્યા છે

પાચે આચારના અતિચાર તો શ્રાવક ને સાધુઓ માટે સરખા જ હોય છે, પરંતુ તેમાથી ૩ આચારને લગતા અતિચાર સાધુ અતિચારમા પણ શ્રાવક પ્રમાણે જ આપેલા છે પાછલા બે આચારના અતિચાર શ્રાવકના અતિચારમા જ આપેલા છે પરંતુ તે અતિચારો સાધુએ પણ સમજીને આલોવવા યોગ્ય છે ( આલોવે છે. )

નાને ઉપરના દરમા સાધુ હોય તો સાધુ, સાધુ-શ્રાવક બંનેને માટે કહે છે અને માત્ર શ્રાવક જ પ્રતિક્રમણ કરતા હોય તો શ્રાવકના અંગનુ વાક્ય શ્રાવક જ કહે છે ( એનકારે૦ ઇત્યાદિ )

આ અતિચાર પાક્ષિક, ચોમાસિક ને સાવત્સરિક ત્રણે પ્રકારના પ્રતિક્રમણમા કહેવાય છે પરંતુ તેમા છેલ્લો શબ્દ બદલવામા આવે છે પાક્ષિકને બદલે ચોમાસિક અથવા સાવત્સરિક શબ્દ બોલે છે અને તેટલા કાળને લગતા અતિચારો લાગ્યા હોય તે આલોવીને મિચ્છા દુક્કડ આપે છે

આટલી પ્રસ્તાવના કરીને હવે અતિચારની શરૂઆત કરવામા આવે છે

---

## ૧ પ્રથમ અતિચાર

નાણંમિ દંસણંમિ અ,
ચરણંમિ તવંમિ તહ ય વીરિયંમિ;
આયરણં આયારો,
ઇય એસો પંચહા ભણિઓ ૧

જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર, વીર્યાચાર એ પંચવિધ આચારમાહિ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહિ સૂક્ષ્મ બાદર જાણતા અજાણતા હુઓ હોય તે સવિહુ મને, વચને, કાયાએ કરી તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડ



## પ્રથમ અતિચારના અર્થ

ગાથાર્થ —' જ્ઞાનને વિષે, દર્શન ( સમકિત ) ને વિષે, ચારિત્રને વિષે, તપને વિષે અને વીર્યને વિષે જે આચરણા કરવી–પ્રવૃત્તિ કરવી તે આચાર કહીએ તે યથોક્ત રીતે પાચ પ્રકારે કહેલ છે '

૧ જ્ઞાન સબધી આચરણ એટલે જ્ઞાનપ્રાપ્તિ થાય, તેમા

વિઘ્ન ન આવે, વિરૂદ્ધ પ્રવૃત્તિ ન થાય તેમ વર્તવુ તે ૨ દર્શન એટલે સમકિત તે સબધી આચરણ એટલે સમકિતમા દૂષણ ન લાગે, તેની પુષ્ટિ થાય, સમકિત ઉજ્વળ થાય તેવી પ્રવૃત્તિ કરવી તે ૩ ચારિત્ર બે પ્રકારે—દેશવિરતિ ને સર્વ વિરતિ તે બન્ને પ્રકારના ચારિત્રમા દૂષણ ન લાગે, તેની પુષ્ટિ થાય, તેનુ રક્ષણ થાય એવી આચરણા કરવી તે ૪ તપાચારના બે ભેદ—બાહ્ય ને અભ્યતર એ બન્નેના છ છ ભેદ છે તદ્રૂપ આચારમા જે પ્રવૃત્તિ કરવી, તેને આચરવા, વર્ણનમા મૂકવા, ત્યાગભાવમા—સમભાવમા વૃદ્ધિ કરવી, યાવત્ શુભ ધ્યાન ધ્યાવુ વિગેરે આચરણા તે ૫ વીર્યાચારના મુખ્ય ત્રણ પ્રકાર છે મન સબધી, વચન સબધી અને કાયા સબધી—એ ત્રણે પ્રકારના વીર્યમાથી જે જે પ્રકારનુ વીર્ય (વીર્યાતરાયના ક્ષયોપશમવડે) પ્રાપ્ત થયેલ હોય તેને આત્મ હિતકારક શુભ કરણીમા ફેરવવુ—ગોપવવુ નહીં તેમજ અશુભ કરણીમા—પાપનો બધ કરાવનારી કરણીમા ન ફેરવવુ તે

આ પ્રમાણેના પાચે આચારમા (ઓઘે) તે તે પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ ન કરવાથી અથવા વિપરીત પ્રવૃત્તિ કરવાથી જે કાઇ અતિચાર સૂક્ષ્મ એટલે નાનો અને બાદર એટલે મોટો જાણતા અથવા અજાણતા લાગ્યો હોય તે સર્વેને માટે મન, વચન, કાયાએ કરીને મને લાગેલ દુક્કડ (દુષ્કૃત્ય—પાપ) મિથ્યા થાઓ—ફળ આપનાર ન થાઓ નાશ પામી જાઓ

અહીં અતિચાર શુ ? તે સમજવા માટે અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર ને અનાચાર એ ચાર પ્રકારો સમજવાની જરૂર છે, તે આ પ્રમાણે—

૧ અતિક્રમ—કોઇપણ ગ્રહણ કરેલા વ્રત-નિયમમા કે પચ્ચખ્ખાણમા તેનો ભગ કરવાની-દોષ લગાડવાની ઇચ્છા થવી તે અતિક્રમ

૨ વ્યતિક્રમ—થયેલી ઇચ્છાનુસાર પ્રવૃત્તિ કરવાની શરૂઆત કરવી તે વ્યતિક્રમ.

૩ અતિચાર—લીધેલા નિયમાદિકનો અમુક અશે કન્લ ભગ, અથવા તો દ્રવ્યથી ભગ અને ભાવથી અભગ એવી સ્થિતિ તે અતિચાર

૪ અનાચાર—લીધેલ વ્રત, નિયમ, પ્રતિજ્ઞા કે પ્રત્યા ખ્યાનથી ઉલટુ વર્તન કરવુ-લીધેલ વ્રતાદિનો ઇરાદાપૂર્વક ભગ કરવો તે અનાચાર



## ૨ જ્ઞાનાચાર સંબંધી અતિચાર

તત્ર જ્ઞાનાચારે આઠ અતિચાર—

કાલે વિણએ બહુમાણે,
ઉવહાણે તહ અનિન્હવણે,
વંજણ અથ્થ તદુભએ,
અઠ્ઠવિહો નાણમાયારો. ૨

જ્ઞાન કાળવેળાએ ભણ્યો ગણ્યો નહીં, અકાળે ભણ્યો વિનયહીન, બહુમાનહીન, યોગ-ઉપધાન-હીન ભણ્યો અનેરા કન્હે ભણી અનેરો ગુરૂ કહ્યો દેવ-ગુરૂવાંદણે, પડિક્કમણે, સજ્ઝાય કરતા ભણતા ગણતા કૂડો અક્ષર કાને માત્રાએ અધિકો ઓછો ભણ્યો. સૂત્ર કૂડુ કહ્યુ, અર્થ કૂડો કહ્યો, તદુભય કૂડા કહ્યાં ભણીને વિસાર્યાં સાધુતણે ધર્મે કાજો અણઉદ્ધર્યે, દાંડો અણ-પડિલેહ્યે, વસતિ અણશોધ્યે, અણપવેસે, અસજ્ઝાય અણોજ્ઝાયમાંહે શ્રી દશવૈકાલિક-સ્થવિરાવળી પ્રમુખ સિદ્ધાંત ભણ્યો ગુણ્યો શ્રાવકતણે ધર્મે પડિક્કમણા-ઉપદેશમાળા પ્રમુખ ભણ્યો ગુણ્યો. કાળવેળાએ કાજો અણઉદ્ધર્યે પઢ્યો. જ્ઞાનોપગરણ-પાટી, પોથી, ઠવણી, કવળી, નવકારવાળી, સાપડા-સાપડી, દસ્તરી, વહી, ઓળિયા પ્રત્યે પગ લાગ્યો, થૂક લાગ્યુ, થૂકે કરી અક્ષર માંજ્યો ઓશિસે ધર્યો, કન્હે છતા આહાર-નિહાર કીધો જ્ઞાનદ્રવ્ય ભક્ષતા ઉપેક્ષા કીધી પ્રજ્ઞાપ-રાધે વિણાસ્યો વિણસતા ઉવેખ્યો. છતી શક્તિએ સાર-સંભાળ ન કીધી જ્ઞાનવંત પ્રત્યે દ્વેષ-મત્સર ચિંત-વ્યો, અવજ્ઞા-આશાતના કીધી કોઇ પ્રત્યે ભણતા ગણતા અંતરાય કીધો. આપણા જાણપણાતણો ગર્વ

ચિંતવ્યો. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન, કેવળજ્ઞાન એ પંચવિધ જ્ઞાનતણી અસદ્દહણા કીધી, અન્યથા પ્રરૂપણા કીધી કોઇ તોતડો બોબડો હસ્યો, વિતર્ક્યો. જ્ઞાનાચાર વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષદિવસમાહિ સૂક્ષ્મ-બાદર, જાણતા-અજાણતા હુઓ હોય તે સવિહુ મન વચન કાયાએ કરી તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં ૧



## જ્ઞાનાચાર સંબંધી અતિચારના અર્થ

ગાથાર્થ —જ્ઞાન યોગ્ય કાળે ( સમયે ) ભણવું ૧, વિનય પૂર્વક ભણવું ૨, બહુમાનપૂર્વક ભણવું ૩, ઉપધાન વહીને ભણવું ૪, ગુરૂને ઓળવવા નહીં ૫, અને શુદ્ધ વ્યંજન, અર્થ ને તદુભયપૂર્વક ભણવું ૬-૭-૮ આ આઠ જ્ઞાનાચાર સંબંધી આચાર ( ભેદ ) છે

હવે ઉપર જણાવેલા આચારપૂર્વક ન ભણતા તેથી વિરુદ્ધ વર્તન કર્યું હોય તે અતિચાર રૂપે દર્શાવે છે ૧ જ્ઞાન યોગ્ય કાળે ન ભણ્યો, પણ અકાળે ભણ્યો તે પ્રથમ અતિચાર ૨ ભણાવનાર-માસ્તર, પંડિત, ગુરૂ વિગેરે જે હોય તેનો વિનય કર્યા વિના, મુનિ હોય તો ખમાસમણાદિવડે વંદન કર્યા વિના, શ્રાવક હોય તો પ્રણામાદિવડે વિનય કર્યા વિના ભણ્યો એ બીજો અતિચાર. ૩ ભણાવનાર પ્રત્યેના બહુમાન

વિના ભણ્યો હૃદયનો પ્રેમ તે બહુમાન કહેવાય છે એવા બહુમાન સાથે ભણવુ જોઇએ તે વિના ભણ્યો એ ત્રીજો અતિચાર ૪ મુનિ માટે યોગ વહ્યા વિના અને શ્રાવક માટે ઉપધાન વહ્યા વિના ભણ્યો ( જે જે સૂત્રોના યોગ વહેવાનુ વધાન છે તે વહ્યા વિના તેમજ જે જે આવશ્યકના સૂત્રો નવકાર વિગેરેના[1] ઉપધાન શ્રાવકે વહેવાનુ કહ્યુ છે તે વહ્યા વિના ભણવુ ) તે ચોથો અતિચાર ૫ જેની પાસે પોતે ભણેલ હોય તેનુ નામ ન લેતા બીજા વિશેષ વિદ્વાનનુ નામ લેવુ કે જેથી પોતાનુ મહત્ત્વ વધે તેને ગુરૂનો નિહ્નવ કર્યો કહેવાય તેમ કરવુ તે પાચમો અતિચાર ૬-૭-૮ સૂત્ર, અર્થ ને તદુભય એટલે તે બને વાના અશુદ્ધ બોલવા તે છઠ્ઠો, સાતમો ને આઠમો અતિચાર

આ પ્રમાણે આઠ અતિચાર કહ્યા પછી પ્રસગોપાત જ્ઞાના ચારને લગતા જ જે જે દોષો લગાડવામા આવ્યા હોય તે કહે છે ભણીને વિસાર્યા એટલે ભણીને ભૂલી જવુ તે પણ અતિ ચાર દોષ છે, તે ભણેલ વસ્તુ પ્રત્યેનો અનાદર સૂચવે છે, આદરવાળી વસ્તુ ભૂલાતી નથી ત્યારપછી સાધુને ધર્મે કાજો અણઉદ્ધર્યે, ડાંડો અણપડિલેહ્યે, વસતિ અણશોધ્યે, અણ પવેસે, અસજ્ઝાય અણોજ્ઝાયમા દશવૈકાળિકાદિ ભણવુ તે અતિચાર છે યોગ વહન કરીને સૂત્રાભ્યાસ કરનારે એ બધા થાના કર્યા પછી જ સૂત્ર ભણાય છે કાજો કાઢી, વિધિપૂર્વક

---

૧ ઉપધાન વહ્યા અગાઉ તે તે સૂત્રો શીખાય છે પણ પછી જેમ મ ત્રનુ આરાધન તેના ...પાનુસાર કરવુ પડે છે તેમ ઉપધાન વહીને તે સૂત્ર ભણવા-ભણાવવાની યોગ્યતા મેળવવાની છે

પરઠવી, ડાડાની પડિલેહણા કરી, વસ્તી આજુબાજુની અમુક ( ૧૦૦ ) હસ્તપ્રમાણ ભૂમિ શોધી-તેમા કાઇ અપવિત્ર વસ્તુ લોહી, અસ્થિ, પચેદ્રિયનુ મૃતક વિગેરે પડેલ નથી તેનો તપાસ કરીને, અશુચિ હોય તો તેનુ નિવારણ કરીને પછી ભણવુ જોઈએ, તેમ ન કર્યું અર્થાત્ અસ્વાધ્યાય જેવી કે અનધ્યાય જેવી સ્થિતિમા તેને વખતે ભણ્યો તેથી અતિચાર લાગ્યો હોય તે

શ્રાવકને ધર્મે ઉપધાન વહેના જે જે ક્રિયા કરવાની હોય તે કર્યા વિના વાચના લેય તો દોષ લાગે, તેમજ અસ્વાધ્યાય કે અનધ્યાયવાળી સ્થિતિમા કે તેવા કાળમા ભણી શકાય નહીં, છતા ભણે તો અતિચાર લાગે કાળવેળાએ કાને લીધા પછી જ મુનિથી ભણાય, તેમ કર્યા વિના ભણે તો અતિચાર લાગે ત્યારપછી જ્ઞાનના ઉપગરણો જણાવ્યા છે તે ઉપગરણોને પગ લગાડાય નહી, પુસ્તકાદિ ઉપર થુક ઉડે તેમ બોલાય નહીં, થુકવડે અક્ષર ભુસાડાય નહીં જો તેમ કરે તો દોષ લાગે પુસ્તકને ઓશિકા નીચે મૂકે અથવા તેની ઉપર માથુ રાખે, તેમજ જ્ઞાન ( પુસ્તક, ચોપડી, છાપેલ કે લખેલ કાગળ વિગેરે ) તથા જ્ઞાનના ઉપગરણ પાસે છતા આહાર કરે (જમે) અથવા નિહાર ( લઘુનીતિ, વડીનીતિ ) કરે તો પણ અતિચાર લાગે જ્ઞાનના ઉપગરણોમા ન સમજી શકાય તેવી કેટલીક વસ્તુઓ છે તેના અર્થ આ પ્રમાણે-પાટી-અક્ષર લખવાની પોથી-વાચવાની ચોપડી, પાના, પ્રત વિગેરે ઠવણી-સાધુ સ્થાપનાચાર્ય મૂકે છે તે કવળી-પોથી ફરતી વીંટવાની વાસની સળીઓની લુગડે મઢેલી થાય છે તે નવકારવાળી પ્રસિદ્ધ છે સાપડા મોટો, સાપડી નાની દસ્તરી-કાગળોની ફાઇલ-વહી-

ચોપડા ઓળિયા-ઉઘરાણી વિગેરેના લાંબા કાગળો લખેલા હોય તે તેની આશાતના ન કરવી

હવે જ્ઞાનદ્રવ્યને અંગે અતિચાર કેવી રીતે લાગે તે કહે છે-જ્ઞાનદ્રવ્ય પોતે તો ન જ ખાય પણ કોઇ ખાતો હોય-બગાડતો હોય તેની છતી શક્તિએ ઉપેક્ષા કરે તો દોષ લાગે. પ્રજ્ઞાપરાધ એટલે બુદ્ધિની વિપર્યયના થવાથી પોતે જ્ઞાનદ્રવ્યનો વિનાશ કર્યો, અથવા તેવા જ કારણે અન્યની ઉપેક્ષા કરી, છતી શક્તિએ જ્ઞાનદ્રવ્યની સભાળ ન કરી, કોઇ જ્ઞાનવતની અવજ્ઞા-આશાતના-અપમાન-નિંદા કરી, તેની ઉપર દ્વેષ રાખ્યો, તેની અદેખાઇ (ઇર્ષા) કરી, અસહનશીલતા દાખવી અન્ય કોઇને ભણવા ગણવામા સહાય કરવાને બદલે ઉલટો અતરાય કર્યો પોતે થોડો ઘણો અભ્યાસ કર્યો હોય તો તે સબધી અભિમાન કર્યું પાચ જ્ઞાન સબધી શાસ્ત્રમા જે કાંઈ વર્ણન આવે છે તે સદ્દહ્યુ નહીં, તેમા કહ્યા કરતા વિપરીત પ્રરૂપણા કરી, તે એ રીતે કે "શાસ્ત્રમા તો આમ કહ્યુ છે પણ મને તે ઠીક લાગતુ નથી, તે આ પ્રમાણે જોઇએ" આ પણ એક જાતનો જ્ઞાનીનો અનાદર-અવિશ્વાસ છે કોઈને તોતડો કે બોબડો જોઇને તેની હાસી કરી-મશ્કરી કરી, તેને માટે ખોટા ખોટા તર્કો કર્યા. ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારે જ્ઞાનાચારને લગતા જે કોઇ દોષ લગાડ્યા હોય તે સબધી લાગેલ પાપ-ચયેલ કર્મ-બધને માટે મન વચન કાયાથી મિચ્છા દુક્કડ આપુ છુ

## ઇતિ દ્વિતીય અતિચાર



## ૩ દર્શનાચાર સંબંધી અતિચાર

ત્રીજે દર્શનાચારે આઠ અતિચાર

નિસ્સંકિય, નિકંખિય,
નિવ્વિતિગિચ્છા અમૂઢદિટ્ઠિ અ,
ઉવવૂહ થિરીકરણે,
વચ્છલ પભાવણે અટ્ઠ ૩

દેવગુરૂધર્મતણે વિષે નિ શંકપણું ન કીધું, તથા એકાંત નિશ્ચય ન કીધો ધર્મસંબધી ફળતણે વિષે નિ સંદેહ બુદ્ધિ ધરી નહી સાધુસાધ્વીના મલમલિન ગાત્ર દેખી દુગંછા નિપજાવી કુચારિત્રીઆ દેખી ચારિત્રીઆ ઉપર અભાવ હુઓ મિથ્યાત્વીતણી પૂજા પ્રભાવના દેખી મૂઢદૃષ્ટિપણું કીધું તથા સંઘમાંહે ગુણવંતતણી અનુપબૃહણા કીધી. અસ્થિરીકરણ, અવાત્સલ્ય, અપ્રીતિ, અભક્તિ નીપજાવી અબહુમાન કીધું સાધર્મિકશું કલહ-કર્મબંધ કીધો તથા જૈન-શાસનની યથાશક્તિ પ્રભાવના ( ઉન્નતિ ) ન કરી[1].
તથા દેવદ્રવ્ય, ગુરૂદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય, સાધારણદ્રવ્ય ભક્ષિત, ઉપેક્ષિત, પ્રજ્ઞાપરાધે વિણાસ્યું, વિણસતા ઉવેખ્યું

૧ આ પ્રભાવના સંબંધી વાક્ય રહી ગયેલ જણાવાથી ઉમેર્યું

છતી શક્તિએ સારસભાળ ન કીધી તથા અધોતી, અષ્ટપડ મુખકોશ પાખે દેવપૂજા કીધી. બિંબપ્રત્યે વાસકુંપી, ધૂપધાણુ, કળશતણો ઠબકો લાગ્યો બિંબ હાથથકી પાડયુ ઉસાસનિસાસ લાગ્યો દેહરે ઉપાશ્રયે મળશ્લેષ્માદિક લોહ્યુ. દેહરામાહે હાસ્ય, ખેલ, કેલિ, કુતુહળ, આહાર-નિહાર કીધા પાન સોપારી નિવેદીઆ ખાધા ઠવણીઆગી હાથથકી પાડ્યા, પડિલેહવા વિસાર્યા. જિનભુવને ચોરાશી આશાતના, ગુરૂ ગુરૂણી પ્રત્યે તેત્રીશ આશાતના કીધી. ગુરૂ વચન તહત્તિ કરી પડિવજ્યુ નહીં દર્શનાચાર વિષઈઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષદિવસમાહિં૦ બાકી પૂર્વવત્

ઇતિ દર્શનાચારાતિચાર.



## દર્શનાચારના અતિચારના અર્થ

### દર્શનાચાર સબંધી આઠ અતિચાર છે

ગાથાર્થ —૧ જિનવચનમા નિશક રહેવુ ૨ અન્યદર્શનીની આકાક્ષા ( ઇચ્છા ) રહિત થવુ ૩ ધર્મસબધી ફળ માટે નિસદેહ થવુ ૪ અન્યમતની પૂજા પ્રભાવના દેખી મૂઢ ન બનવુ ૫ સાધર્મી બધુઓની પ્રશસા કરવી ૬ ધર્મબધુઓને ધર્મમા સ્થિર કરવા, ૭ સાધર્મીનું વાત્સલ્ય કરવુ અને ૮ ધર્મની પ્રભાવના કરવી

હવે આ આઠ આચારને અંગે લાગેલા અતિચારો સમજાવે છે દેવગુરૂધર્મ સબંધી સારી રીતે સમજણ મેળવીને નિઃશંક થવુ જોઇએ તેવા ન થયા એકાંત નિશ્ચય ન કર્યો કે જૈનમત સિવાય અન્ય મતો રાગીદ્વેષી દેવાદિકને માનનારા હોવાથી તે સ્વીકાર કરવા યોગ્ય નથી ધર્મ સબંધી ફળ પ્રાપ્ત થશે કે નહીં ? તેવી શંકા કરી અથવા સાધુ સાધ્વીના મળથી મલિન શરીર તથા વસ્ત્રાદિ જોઇને મનમા દુગંચ્છા કરી કે 'આ સાધુ સાધ્વીઓ આવા મલિન કેમ રહેતા હશે ? સ્નાનાદિવડે કેમ શુદ્ધ થતા નહીં હોય ?' પરંતુ સાધુ સાધ્વીના મલમલિન ગાત્રાદિક શોભારૂપ છે, દુગંચ્છા કરવા લાયક નથી, કારણ કે જળસ્નાનાદિ તેમને સર્વથા વર્જ્ય છે કુચારિત્રીઓ દેખીને શુદ્ધ ચારિત્રી ઉપર ભાવ લાવવો જોઇએ તેને બદલે મૂર્ખતાને લીધે અભાવ આવ્યો એનો પણ ત્રીજા અતિચારમા સમાવેશ છે મિથ્યાત્વીની-તેના ધર્મગુરૂ વિગેરેની પૂજા-પ્રભાવના-ઉન્નતિ થતી દેખી મનમા મુઝાવુ જોઇએ નહીં, કારણ કે એમા કાઇ આશ્ચર્ય નથી પ્રાયે અનેક જીવો તો મિથ્યાત્વપ્રિય જ હોય છે આમ જાણતા છતા મુઝાણા સધર્મા કોઈ ગુણવંત હોય તો તેને દેખીને રાજી થવુ જોઇએ, તેની પ્રશંસા કરવી જોઇએ, તેનુ બહુમાન કરવુ જોઇએ, તેમ ન કરતા ઉલટી નિંદા કરી અન્ય ધર્મબંધુઓને ધર્મમા સ્થિર કરવા જોઇએ, તેને બદલે ઉલટા અસ્થિર થાય તેમ કર્યું ધર્મબંધુનુ વાત્સલ્ય-તેમના પ્રત્યે પ્રેમભાવ બતાવવાવડે તેમજ તેમને યોગ્ય સહાય આપવાવડે ન કર્યું તેમની સાથે અપ્રીતિ કરી, તેમનુ અબહુમાન કર્યુ ( હલકા પાડ્યા ), ભક્તિ કરવાને બદલે અભક્તિ કરી તેમજ સાધર્મિક

સાથે કલહ ( કલેશ ) કરી ઉલટો કર્મબંધ કર્યો જૈનશાસનની યથાશક્તિ પ્રભાવના ( ઉન્નતિ ) કરવી જોઇએ તે ન કરી ( આ આઠમા આચાર સબંધી દોષનુ વાકય જુના અતિચારમા રહી ગયેલ જણાવાથી ઉમેર્યું છે )

હવે આઠ પ્રકારના આચાર સબંધી અતિચાર ઉપરાત બીજા પણ દર્શનાચારને લગતા જે જે દોષ લાગે છે, લાગવાનો સભવ છે તે સમજાવે છે

દેવદ્રવ્ય, ગુરૂદ્રવ્ય ( ગુરૂની સારસભાળ-ઔષધઉપચારાદિમા વાપરવા લાયક દ્રવ્ય ), જ્ઞાનદ્રવ્ય ( જ્ઞાનના પુસ્તકાદિ સાધનો મેળવવા માટે તેમજ જ્ઞાનાભ્યાસ કરાવવા માટે એકત્ર કરેલ દ્રવ્ય), સાધારણ દ્રવ્ય ( કોઈ પણ ધર્મના કાર્ય માટે-સાતે ક્ષેત્રમા તેમજ જીવદયા વિગેરેમા વાપરી શકાય તેવુ દ્રવ્ય ) આ ચારે પ્રકારના દ્રવ્ય પોતે ખાધા, અન્ય ખાનારની ઉપેક્ષા કરી ( તેનું નિવારણ ન કર્યું ), બુદ્ધિના વિકલપણાથી પોતે તેનો વિનાશ કર્યો, કોઇ વિનાશ કરતુ હોય તેની ઉપેક્ષા કરી ( અટકાવ્યો નહીં ) છતી શક્તિએ તે દ્રવ્યોની સારસભાળ અને યથાયોગ્ય વ્યય ન કર્યો

વળી ધોતીઆ વિના કે સાડપડા મુખકોશ વિના જિન બિંબની અગપૂજા કરી જિનબિંબને વાસક્ષેપ રાખવાની ડાબલી જેવા સાધનનો, ધૂપધાણાનો અથવા કળશનો ઠબકો લાગ્યો એટલે તે વસ્તુ જિનબિંબ સાથે અથડાણી આપણા ઉસાસ નિસાસનો દુર્ગંધી વાયુ બરાબર મુખકોશ બાધેલ ન હોવાથી જિનબિંબને સ્પર્શ્યો જિનબિંબ હાથમાથી પડી ગયા દેહરા કે ઉપાશ્રયમા પોતાના નાકનો શ્લેષ્મ કે બીજો શરીરનો

મેલ લુહ્યો દેરાસરમા કોઇની હાસી-મશ્કરી, કોઈ જાતનો ખેલ, ક્રીડા ( રમત ), કુતુહળ ઉપજે તેવી વાણી કે શરીરની ચેષ્ટા કરી આહાર કે નિહાર ( વડીનીતિ, લઘુનીતિ ) કીધો, પાન સોપારી અથવા દેરાસરમા કોઇએ ધરેલુ નૈવેદ્ય ખાધુ આ બધા જિનબિબ અને જિનચૈત્યને લગતા અતિચાર હોય છે

સ્થાપનાચાર્ય આપણે રાખેલા હોય તે અથવા ગુરૂના હોય તે હાથમાથી પડી ગયા, પોતે રાખેલા સ્થાપનાચાર્યની દરરોજ પડિલેહણ કરવી જોઇએ તે ન કરી જિનભુવન સબધી ૮૪ અને ગુરૂસબધી ૩૩ આશાતનાને અન્યત્ર વીવરીને કહેલ છે, તેમાની કોઈ પણ આશાતના કરી ઉપલક્ષણથી દશ મોટી આશાતના-તબોળ ખાવુ, પાણી પીવુ, ભોજન કરવુ, ઉપાનહ પહેરીને જવુ, શયન કરવુ, નિષ્ઠુવન ( થુકવુ ), મૈથુન સેવવુ, લઘુનીતિ કે વડીનીતિ કરવી અને જુગટે રમવુ આ તો જરૂર વર્જવી જ જોઇએ, છતા તેમાની કોઇ કોઇ આશાતના કરી. ગુરૂમહારાજનું વચન તથેતિ ( તેમજ ) એમ કહીને અગીકાર કરવુ જોઇએ, તે પ્રમાણે વર્તવુ જોઇએ, તેમ ન કર્યું

આ પ્રમાણે દર્શનાચારને લગતા ઉપરોક્ત અતિચારોમાથી જે કોઇ અતિચાર લાગ્યા હોય તે સર્વેને માટે મિચ્છા દુક્કડ આપુ છુ ( તે અતિચારોથી લાગેલ પાપ મિથ્યા થાઓ એમ ઇચ્છુ છુ )

## ઇતિ તૃતીય અતિચારાર્થ.

## ૪ ચારિત્રાચારના અતિચાર.

ચારિત્રાચારે આઠ અતિચાર.

પણિહાણજોગજુત્તો,
પંચહિં સમઇહિં તીહિં ગુત્તીહિં,
એસ ચરિત્તાયારો,
અટ્ઠવિહો હોઈ નાયવ્વો ૪

ઇર્યાસમિતિ તે અણજોયે હિંડ્યા, ભાષાસમિતિ તે સાવદ્ય વચન બોલ્યા, એષણાસમિતિ તે તૃણ ડગલ અન્નપાણી અસૂઝતુ લીધું આદાનભંડમત્તનિખ્ખેવણાસમિતિ તે આસન, શયન, ઉપગરણ, માત્રુ પ્રમુખ અણપુંજી જીવાકુળ ભૂમિકાએ મૂક્યુ લીધું પારિષ્ઠાપનિકાસમિતિ તે મળ, મૂત્ર, શ્લેષ્માદિક અણપુંજી જીવાકુળ ભૂમિકાએ પરઠવ્યું મનોગુપ્તિ તે મનમાં આર્ત્ત-રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાયા, વચનગુપ્તિ તે સાવદ્ય વચન બોલ્યા, કાયગુપ્તિ તે શરીર અણપડિલેહ્યું હલાવ્યું અણપુંજે બેઠા એ અષ્ટ પ્રવચન માતા સાધુતણે ધર્મે સદૈવ અને શ્રાવકતણે ધર્મે સામાયિક પોસા

લીધે રૂડી પેરે પાળ્યા નહીં, ખંડના વિરાધના હુઈ. ચારિત્રાચાર વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦ ઇત્યાદિ પૂર્વવત્

ઇતિ ચારિત્રાચારાતિચાર



## વિશેષ સમજણ.

આ ચારિત્રાચાર સંબંધી આઠ અતિચાર જાણવા સાથે તે પણ જાણવાની જરૂર છે કે શ્રાવકના પાંચ વ્રત તે ચારિત્રાચારનો જ વિભાગ છે ચારિત્રના બે ભેદ છે દેશવિરતિ ને સર્વવિરતિ તેમાં દેશવિરતિ શ્રાવકના વ્રતરૂપ છે ને સર્વવિરતિ પાંચ મહાવ્રતરૂપ છે ઉપર જણાવેલ અતિચારમાં એ બંને પ્રકારના વ્રતોનો સમાવેશ નથી, તેને અંગે લાગેલા અતિચાર તો શ્રાવકે અને સાધુએ જુદા જ આલોચવાના છે ઉપરના અતિચારમાં તો મુનિરાજના ચારિત્રનું રક્ષણ કરનાર જે આઠ પ્રવચનમાતા કહેવાય છે તેમજ શ્રાવક જ્યારે સામાયિક કે પોષધાદિ ક્રિયામાં વિશિષ્ટ શ્રાવકપણે વર્તતો હોય ત્યારે તેમાં જે અતિચારો લાગવાનો સંભવ છે તે જ બતાવેલ છે આ હકીકત મુનિરાજે નિરંતર ધ્યાનમાં રાખવાની છે, શ્રાવકને અમુક અવસ્થાએ આ આઠે આચાર સંબંધી અતિચાર ઉપર ધ્યાન આપવાનું છે

૮ ચારિત્રાચારને લગતા આઠ અતિચારનો અર્થ પ્રથમ પ્રારંભમાં આપેલ ગાથાના અર્થ પ્રમાણે —

"પ્રણિધાનયોગ એટલે એકાગ્રતા-સાવધાનતાએ મન-

વચન-કાયાના યોગ સહિત ચારિત્ર પાળવાને ઉદ્યુક્ત જીવોને માટે ચારિત્રાચાર પાચ સમિતિ ને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ આઠ પ્રકારનો કહ્યો છે તે જાણવો ”

આ ચારિત્રાચારના આઠ પ્રકારો સમિતિ–ગુપ્તિરૂપ છે, તેમા જે જે અતિચાર દોષ લાગ્યા હોય તે વિવરીને બતાવે છે —

૧ ઈર્યાસમિતિ–આગળના ભાગમા ચાર હાથપ્રમાણ ભૂમિ જોઈને જીવજતુની વિરાધના ન થાય તે રીતે ચાલવાની છે, તેમ ન ચાલતા આગળની જમીન જોયા વિના–જીવયતનાનો ખ્યાલ રાખ્યા વિના–ઉપયોગ વિના ચાલ્યા તે અતિચાર

૨ ભાષાસમિતિ–જે વચન બોલવાથી કિંચિત્ પણ અવદ્ય–એટલે પાપ લાગે તેવુ વચન ન બોલવારૂપ છે, છતા તેવો ઉપયોગ રાખ્યા વિના જે બોલવાથી પાપ લાગે એવી વાણી બોલ્યા તે બીજો અતિચાર

૩ એષણાસમિતિ–તૃણ તે ઘાસની સળી અને ડગલ તે માટીનુ ઢેફુ પણ મુનિ માગ્યા વિના લઇ શકે નહીં તેમજ અન્ન-પાણી પણ દેનારથી, લેનારથી અને ઉભયથી લાગતા ૪૨ દોષ રહિત જ લેવાય તદ્રપ છે તે પ્રમાણે ન વર્તતા તૃણાદિ વગર માગે લીધુ અને અન્નપાણી દોષવાળુ લીધુ તે અતિચાર

૪ આદાનભડમત્તનિખ્ખેવણા સમિતિ–ભડ શબ્દે ઉપગરણ આસન, શયન, પાટ, પાટલા વિગેરે અને મત્ત શબ્દે માત્રુ અથવા શરીરના કોઇ પણ જાતના મેલનુ પાત્ર, કોઇ પણ જગ્યાએ ભૂમિ પ્રમાર્જીને તેમજ પડિલેહીને જ મૂકવુ તદ્રૂપ છે તે પ્રમાણે ન કરતા ભડ તે ઉપગરણો અને માત્રાની

કુડી વિગેરે અણપુંજી-પ્રમાર્જ્યા વિનાની તેમજ જીવાકુલ જ્યાં ઝીણા જીવજંતુ કીડી વિગેરે હોય તેવી જગ્યાએ મૂકયા અથવા ઉપાડ્યા તે ચોથો અતિચાર

૫ પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ-શરીરના મળ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ વિગેરે પરઠવવા યોગ્ય વસ્તુઓ ભૂમિ જોઈને જીવ વિરાધના ન થાય તે રીતે પરઠવના તદ્રૂપ છે તે પ્રમાણે ન કરતા ઉપયોગ વિના જ્યાં ત્યાં-જેમ તેમ જીવાકુલ જમીન ઉપર મળમૂત્રાદિક પરઠવવા તે પાંચમો અતિચાર

૬ મનોગુપ્તિ-ચારિત્રધારી મુનિએ અથવા સામાયિક પૌષધમા રહેલા શ્રાવકે કોઈ પણ જાતના આર્ત્ત-રૌદ્રધ્યાનને લગતા સંકલ્પ વિકલ્પ-ન કરવા તદ્રૂપ છે આ પ્રમાણે મનને કબજામા ન રાખતા તેની અંદર આર્ત્ત-રૌદ્રધ્યાનને લગતા સંકલ્પ-વિકલ્પો કરવા તે અતિચાર

૭ વચનગુપ્તિ-નો અતિચાર ભાષાસમિતિ પ્રમાણે જ સાવદ્ય વચન બોલવારૂપ કહેલ છે, પરંતુ એ બેમા તફાવત એ છે કે-વચનગુપ્તિ તે બનતા સુધી ન બોલવું-મૌન ધારણ કરવું તદ્રૂપ છે, છતા કાર્યપ્રસંગે-ઉપદેશાદિ હેતુએ બોલવું પડે તો સાવદ્ય કે જેનું લક્ષણ ઉપર બતાવેલ છે તેવું ન બોલવું ભાષાસમિતિ કરતા વચનગુપ્તિમા વિશિષ્ટતા છે તે ન જળવાય તો જે દોષ લાગે તેને અતિચાર સમજવો

૮ કાયગુપ્તિ-મુનિએ નિરંતર અને શ્રાવકે સામાયિક પૌષધમા હોય ત્યારે શરીર હલાવવું હોય, ચાલવું હોય, પડખું ફેરવવું હોય, બેસવું હોય તો તે બધી ક્રિયા શરીર પડિલેહીને

તેમજ જમીન જોવાની હોય ત્યા જમીન જોઇને જ કરી શકાય, તેમ ન કરતા અનુપયોગે-પડિલેહ્યા વિના શરીરની કોઈપણ ચેષ્ટા કરવી તે અથવા પુજ્યા-પ્રમાર્જ્યા વિના બેસવુ તે આઠમો અતિચાર

આ પ્રમાણે ચારિત્રાચારના આઠ આચારને અગે આઠ અતિચાર લાગે છે, તે જો લગાડ્યા હોય તો તે યાદ કરીને પાક્ષિક પ્રતિક્રમણાદિ અવસરે આળોવવાના છે કે જેથી લાગેલ અતિચારથી બધાયેલ પાપ-થયેલ અશુભ કર્મબધ-છૂટી જાય અને તેનુ અશુભ ફળ ભોગવવુ ન પડે

## ઇતિ ચારિત્રાચાર સબધી અતિચારાર્થ

અહો પ્રસગોપાત લખવાનુ ઉપસ્થિત થાય છે કે-ઉપર જણાવેલી સમિતિ-ગુપ્તિને પાળીને ચાલતા ને બોલતા મુનિરાજ તેમજ તદનુસ્થ શ્રાવકો વાન ન સ્થાને સ્થાને દેખાય છે, પરન્તુ જેના આગમાનુસાર અન્યને પ્રવૃત્તિ કરવાની હોય કે તેવા કેટલાક મુનિને કે શ્રાવકને તે સમિતિ-ગુપ્તિ નહીં જાળવતા જોઇને અન્ય પણ તે જાળવવામા શિથિલ થાય છે કેટલાક તો આઠ પ્રવચનમાતાને યથાર્થ ઓળખતા પણ નથી, તેથી તેઓ પાળવાનો ઉપયોગ શી રીતે કરે ?

આશા છે કે આ નમ્રતાપૂર્વક કરેલી સૂચના ઉપર લક્ષ આપવાની પૂજ્ય મુનિ રાજાઓ અને સામાયિક પૌષધ કરનારા શ્રાવક ભાઇઓ અવશ્ય લક્ષ આપશે.

—⊱卐⊰—

## ૫ સમકિત સંબંધી અતિચાર

વિશેષત: શ્રાવકતણે ધર્મે સમકિત મૂળ બાર વ્રત, સમ્યક્ત્વતણા પાચ અતિચાર

### શંકા કંખા વિગિચ્છા૦

શંકા—શ્રી અરિહંતતણા બળ, અતિશય, જ્ઞાન, લક્ષ્મી, ગાંભિર્યાદિ ગુણ, શાશ્વતી પ્રતિમા, ચારિત્રીયાના ચારિત્ર અને શ્રી જિનવચનતણો સંદેહ કીધો

આકાંક્ષા—બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર, ક્ષેત્રપાળ, ગોગો, આસપાળ, પાદરદેવતા, ગોત્રદેવતા, ગ્રહ—નક્ષત્ર[1], વિનાયક, હનુમંત, સુગ્રીવ, વાલીનાહ—ઇત્યેવમાદિક દેશ, નગર, ગામ, ગોત્ર, નગરે જુજુઆ દેવદેહરાના પ્રભાવ દેખી રોગ, આતંક, કષ્ટ આવ્યે ઇહલોક પરલોકાર્થે પૂજ્યા—માન્યા સિદ્ધ, વિનાયક, જીરાઉલાને માન્યુ, ઇચ્છ્યુ બૌદ્ધ, સાંખ્યાદિક સંન્યાસી, ભરડા, ભગત, લિંગીયા, જોગીયા, જોગી, દરવેશ અનેરા દર્શનીયાતણો કષ્ટ, મંત્ર, ચમત્કાર દેખી પરમાર્થ જાણ્યા વિના ભૂલ્યા, મોહ્યા કુશાસ્ત્ર શીખ્યા, સાંભળ્યા શ્રાદ્ધ, સંવત્સરી, હોળી, બળેવ, માહી-પુનમ, અજાપડવો, પ્રેતબીજ, ગૌરીત્રીજ, વિનાયક ચોથ, નાગપંચમી, ઝીલણાછઠ્ઠી, શીલસાતમી, ધ્રુવ

૧ અહીં ગ્રહપૂજા શબ્દ હતો તે યોગ્ય ન લાગવાથી ફેર કર્યો છે

અષ્ટમી, નૌલી નવમી અહવા દશમી, વ્રત અગ્યારશી, વત્સબારશી, ધનતેરશી, અનતચૌદશી, અમાવાસ્યા, આદિત્ય વાર, ઉત્તરાયણ વિગેરે પર્વો માન્યા નૈવેદ્ય કીધા નવોદક, યાગ, ભોગ, ઉતારણા કીધા, કરાવ્યા, અનુમોદ્યા, પીપળે પાણી ઘાલ્યા, ઘલાવ્યા ઘરબાહિર ક્ષેત્રે, ખળે, કુવે, તળાવે, નદીએ, દ્રહે, વાવે, સમુદ્રે, કુંડે પુણ્યહેતુ સ્નાન કીધા, કરાવ્યા, અનુમોદ્યા ગ્રહણ-શનિશ્ચરે દાન દીધા. માહ માસે-નવરાત્રીએ નાહ્યા અજાણના થાપ્યા અનેરા વ્રત-વ્રતોલા કીધા કરાવ્યા

વિતિગિચ્છા-ધર્મ સબંધી કળતણે વિષે સંદેહ કીધો જિન અરિહંત ધર્મના આગાર, વિશ્વોપકાર સાગર, મોક્ષમાર્ગના દાતાર ઇસ્યા ગુણ ભણી ન માન્યા, ન પૂજ્યા મહાસતી,મહાત્માની ઇહલોક પરલોકસબંધી ભોગવાચ્છિત પૂજા કીધી રોગ, આતંક, કષ્ટ આવે ખીણ વચન ભોગ માન્યા મહાત્માના ભાતપાણી, મળશોભાતણી નિંદા કીધી, કુચારિત્રીયા દેખી ચારિત્રીયા ઉપર કુભાવ હુઓ. મિથ્યાત્વીતણી પૂજા પ્રભાવના દેખી પ્રશંસા કીધી, પ્રીતિ માંડી, દાક્ષિણ્ય-લગે તેનો ધર્મ માન્યો, કીધો શ્રી સમ્યક્ત્વ વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦ ઇત્યાદિ.

ઇતિ સમ્યક્ત્વ અતિચાર

# ५ सम्यक्त्व संबंधी अतिचारना अर्थ

समकितना पांच अतिचार छे ते अतिचारसूचक वंदित्ता सूत्रमां आवती 'शंका कंखा विगिच्छा०' ए गाथानुं एक पच्च प्रतिक तरीके मूकेल छे ते आखी गाथानो अर्थ आ प्रमाणे—'१ शंका, २ कांक्षा, ३ विचिकित्सा, ४ प्रशंसा अने ५ संस्तव एटले परिचय कोनो? कुलिंगी-मिथ्यादृष्टिनो. समकितना ए पांच अतिचारमांथी जे कोई अतिचार प्रस्तुत दिवस संबंधी लाग्या होय तेने हुं पडिक्कमुं छुं'

आ पांचे अतिचारनुं वर्णन आ अतिचारमां आवी रीते आपेलुं छे प्रथम शंका करवी ते अतिचार शंका शेमां करवी अथवा करी? ते कहे छे अरिहंतना बळनुं, अति शयनुं, तेमना अपरिमित ज्ञाननुं, गांभिर्य–धैर्य–औदार्यादिक गुणोनुं शास्त्रमां जे वर्णन कर्युं छे तेमां शंका करी, शाश्वती प्रतिमाओनी हकीकतमां शंका करी, महापुरुषोना चारित्रना वर्णनमां-तमणे सहन करेला परिसह-उपसर्गादिनी हकीकतमां शंका करी, अनेक प्रकारना शास्त्रोक्त जिनवचनमां संदेह कर्यो, ते प्रथम अतिचार

२ आकांक्षा—अथवा कांक्षा एटले परमतनी इच्छा अन्य मतमां मानेला जुदा जुदा देवोने देव तरीके मान्या, पूज्या अहीं जुदा जुदा देवोना नामो कह्या छे, तेमां ब्रह्मा विगेरे अनेक देवोना नामो छे तेमाना अप्रसिद्ध नामोना अर्थ आ प्रमाणे छे—गोगो-ए नामना एक व्यंतर देव पूजाय छे आसपाळ-आशा-दिशा तेना पाळक दिग्पाळ पादरदेवता-

ગામ અથવા શહેરના રક્ષક ગોત્રદેવતા-ગોત્રના-કુળના રક્ષક વિનાયક-ગણેશ, હનુમત, હનુમાન વાલીનાહ-એ નામના એક યક્ષદેવ છે ઇત્યેવમાદિક-ઇતિ, એવ, આદિક એટલે આ બતાવેલા તથા બીજા દેવો કે જે જુદા જુદા દેશોમા, ગામોમા, નગરોમા પૂજાતા હોય તેમના જુજુઆ-જુદા જુદા દેરાઓ, મદિરો, ભુવનો, પ્રાસાદોના પ્રભાનની હકીકત સાભળીને કોઇ પણ પ્રકારનો રોગ, ઉપદ્રવ, કષ્ટ પ્રાપ્ત થયે આ લોકના તેમજ પરલોકના સુખપ્રાપ્તિરૂપ લાભને માટે-રોગાદિકના નિવારણ માટે તેમને માન્યા-પૂજ્યા, માનતા-પૂજા કરી અનેક સિદ્ધ તરીકે, વિનાયક તરીકે, જીરાઉલા તરીકે ઓળખાતા મનુષ્યોને માન્યા, તેમનાથી સુખ, ભોગ, લાભની ઇચ્છા કરી બૌદ્ધ ધર્મના ધર્મગુરૂ, તેમજ સાખ્યાદિ દર્શનના સન્યાસી, ભગડા, ભગત, જોગીયા (સામાન્ય જોગટા), જોગી (કાઇક ઠીક જણાતા જોગી), લિંગીયા (કોઇપણ ધર્મગુરૂના વેષધારી), દરવેશ (મુસલમાન ધર્મગુરૂ) ઇત્યાદિ અન્યદર્શની ગુરુઓથી સહેવાતા કષ્ટો, મત્ર-સાધનાઓ તથા ચમત્કાર દેખીને તેના પરમાર્થનો વિચાર કર્યા વિના તેમને માનવારૂપ ભૂલ ખાધી, ભોળવાણા, મોહાણા-મોહ પામ્યા કુશાસ્ત્રો-પાપશાસ્ત્રો ભણ્યા, સાભળ્યા (લૌકિક દેવગત ને લૌકિક ગુરૂગત મિથ્યાત્વ કહ્યુ)

હવે મિથ્યાદષ્ટિના પર્વો કરવાથી લાગતા લૌકિક પર્વગત મિથ્યાત્વ માટે કહે છે—મિથ્યા વીઓથી કરતા (ભાદ્રપદ વદિમા) માતાપિતા વિગેરેના શ્રાદ્ધ (સરાદ), સવત્સરી (વાર્ષિક તિથિ) એ કરતી બ્રાહ્મણ જમાડવા વિગેરેની ક્રિયા, હોળીની પૂજા કરવી, તેની ફરતા ફેરા ફરવા, બળેવે સમુદ્ર પૂજન કરવા જવુ, તે શિવાય દરેક મહિનાની પુનમ, અજા

પડવો ( આસો શુદિ ૧ મે કરાતુ શ્રાદ્ધ ), પ્રેતબીજ ( મૃતક-બીજ ), ગૌરી ત્રીજ ( પાર્વતી ત્રીજ ), વિનાયક ચોથ ( ગણેશ ચોથ ), નાગ પાચમ, ઝીલણા છઠ્ઠ ( ન્હાવાની છઠ્ઠ ) અથવા રાધણ છઠ્ઠ, શીળ સાતમી ( ટાઢુ ને વાસી અન ખાવાનો દિવસ ) ધ્રુવ આઠમ તે ધ્રો અષ્ટમી ( અથવા ગોકુળ આઠમ ), નૌજી-નૌજીયા સબધી નોમ અથવા દશમ, વ્રત અગ્યારસ-વૈષ્ણવો એકાદશી દર મહિનાની કરે છે તે, વત્સ બારશી-ગાયના વાછડા સબધી બારશ પર્વ ગણાય છે તે, ધનતેરશ-તે આસો વદિ ૧૩ લક્ષ્મીપૂજનનો દિવસ, અનત ચૌદશ-વૈષ્ણવનુ પર્વ છે તે અથવા કાળીચૌદશ તે આસો વદિ ૧૪ મત્ર સાધવા માટે સ્મશાનમા જઇને આરાધન કરવાનો દિવસ, અમાવાસ્યા તે દરેક મહિનાની અમાસ, આદિત્યવાર-દરેક મહીનાનો રવિવાર ( તે દિવસે આયબિલ કરવુ તે પણ લોકોત્તર મિથ્યાત્વનુ અગ છે, ) ઉત્તરાયનનો દિવસ ( મકરસક્રાતિ ) ઈત્યાદિ પર્વો માન્યા, તે દિવસે અન્યમતિ કરે છે તેવી ક્રિયાઓ કરી એટલે નૈવેદ્ય, નવોદક, યાગ, ભોગ, ઉતારણા વિગેરે તેઓ કરે છે તેમ કર્યુ, કરાવ્યુ અથવા અનુમોદના કરી

પીપળાના ઝાડને પાણી ધર્મબુદ્ધિએ-તેના પર દેવોનો નિવાસ માનીને પાયુ, પવરાવ્યુ ઘરની બહાર કોઇપણ જળાશયે જઇને પુણ્યહેતુએ સ્નાન કર્યુ, કરાવ્યુ, અનુમોદ્યુ ગ્રહણને દિવસે અથવા શનિવારે બ્રાહ્મણ-ભગી વિગેરેને દાન દીધુ માહ મહિને, નવરાત્રીએ અથવા પુરૂષોત્તમમાસે દરરોજ કોઈપણ જળાશયે જઇને પુણ્યહેતુએ નાહ્યા બીજા અજ્ઞાન મનુષ્યોના-મિથ્યાત્વીઓના સ્થાપેલા-ઠરાવેલા વ્રત-વ્રતોલા તે

સામાન્ય વ્રતો કર્યા-કરાવ્યા, અનુમોદ્યા આ બધાનો બીજા અતિચારમા સમાવેશ થાય છે

૩ વિતિગિચ્છા—વિચિકિત્સા તેના બે પ્રકાર છે ૧ ધર્મના ફળનો સંદેહ અથવા સાધુ-સાધ્વીના મલમલીન ગાત્ર ને વસ્ત્રાદિની દુગચ્છા કરવી તે અરિહત અનત ગુણના ગૃહ છે, પરોપકારના સમુદ્ર છે, મોક્ષમાર્ગના દાતાર-દેખાડનાર છે તેમને તેવા ગુણવાળા માનીને પૂજ્યા નહીં-માન્યા નહીં મહાસતી તે સાધ્વી અને મહાત્મા તે સાધુ-તેમની સાસારિક સુખભોગની વાચ્છાએ સેવા-ભક્તિ કરી રાગ, ઉપદ્રવ કે કષ્ટ આવે ત્યારે શ્રદ્ધાહીન થઇને અન્ય દેવદેવીને ભોગ આપવાની માનતા કરી મુનિરાજના ભાતપાણીની તથા મળશોભાની નિંદા કરી, કુચારિત્રિયા દેખીને ચારિત્રિયા ઉપર પણ અભાવ ઉત્પન્ન થયો

૪-૫ ચોથો અતિચાર મિથ્યાત્વીની પૂજા પ્રભાવના દેખી તેની પ્રશંસા કરવી તે અને પાચમો અતિચાર મિથ્યાત્વીના અતિ પરિચયથી તેની સાથે પ્રીતિ કરવી, દાક્ષિણ્યતાએ તેનો ધર્મ માનવો તે છે એ બને વર્જવા યોગ્ય છે આ પ્રમાણે પાચે અતિચારનુ વિવરણ સમજવુ

ઇતિ સમ્યક્ત્વ સબધી અતિચારના અર્થ



# બાર વ્રત સંબંધી અતિચારનો પ્રારંભ.

૬ પહેલે સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રતે પાંચ અતિચાર—

## વહ બંધ છવિચ્છેએ૦

દ્વિપદ ચતુષ્પદ પ્રત્યે રીસવશે ગાઢો ઘાવ ઘાલ્યો ગાઢે બંધને બાંધ્યો અધિક ભાર ઘાલ્યો. નિર્લાંછન કર્મ કીધા ચારા-પાણીતણી વેળાએ સંભાળ ન કીધી લેણે-દેણે કીણહી પ્રત્યે લંઘાવ્યો, તેણે ભૂખે આપણે જમ્યા, કન્હે રહી મરાવ્યો, બંધીખાને ઘલાવ્યો સળ્યા ધાન્ય તાવડે નાખ્યા, દળાવ્યા, ભરડાવ્યા, શોધી ન વાવર્યા ઇંધણ-છાણા અણશોધ્યા બાળ્યા તે માંહિ સાપ, વીંછી, ખજૂરા, સરવળા, માકડ, જુઆ, ગીંગોડા સાહતા મુઆ, દુહવ્યા, રૂડે સ્થાનકે ન મૂક્યા કીડી મંકોડીના ઇંડા વિછોહ્યા લીખ ફોડી ઉદ્દેહી, કીડી, મંકોડી, ધીમેલ, કાનરા, ચુડેલ, પતંગીયા, દેડકા, અળસીયા, ઇયળ, કુંતા, ડાંસ, મચ્છર, બગતરા, માખી, તીડ પ્રમુખ જીવ વિણઠ્યા. માળા હલાવતા ચલાવતા પંખી ચકલા કાગતણા ઇંડા ફોડ્યા અનેરા એકેંદ્રિયાદિક જીવ વિણાશ્યા, ચાંપ્યા,

દુહવ્યા. કાઇ હલાવતા, ચલાવતા, પાણી છાટતાં, અનેરૂ કાઈ કામકાજ કરતા નિર્ધ્વંસપણુ કીધુ, જીવરક્ષા રૂડી ન કીધી મખારો સુકવ્યો, રૂકુ ગલણુ ન કીધુ, અણગળ પાણી વાપર્યું, રૂડી જયણા ન કીધી અણગળ પાણીએ ઝીલ્યા, લુગડા ધોયા ખાટલા તાવડે નાખ્યા, ઝાટકયા. જીવાકુળ ભૂમિ લીંપી. વાસી ગાર રાખી દળણે, ખાડણે, લીંપણે રૂડી જયણા ન કીધી આઠમ ચૌદશના નિયમ ભાગ્યા ધૂણી કરાવી પહેલે સ્થૂળ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦

ઇતિ પ્રથમ વ્રત સબધી અતિચાર



## પ્રથમ વ્રત સંબંધી અતિચારના અર્થ

પહેલે સ્થૂળ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રતે પાચ અતિચાર. આમા સ્થૂળ એટલે સૂક્ષ્મ નહીં, સર્વથા નહીં સર્વથા તો મુનિને જ હોય તે મહાવ્રત કહેવાય છે મુનિના મહાવ્રતની અપેક્ષાએ શ્રાવકના અણુવ્રત કહેવાય છે અણુવ્રત કહેવાનુ બીજુ કારણ એ છે કે—સાધુ વીશ વસા એટલે પૂર્ણ દયાના પાળનાર છે શ્રાવક સવા વસો એટલે ૧૬ મા ભાગે જીવદયા પાળનાર છે તે આ પ્રમાણે –

મુનિ ત્રસ-સ્થાવર બંને પ્રકારના જીવોની દયા પાળે છે, શ્રાવક સ્થાવરની દયા પાળી શકતા નથી, તેથી વીશમાથી દશ વસા ગયા ત્રસમા પણ નિરપરાધીને હણતા નથી, સાપ રાધી માટે શ્રાવક ત્યાગ કરી શકતા નથી, તેથી પાચ વસા ગયા નિરપરાધીને પણ સકલ્પીને હણતા નથી, આરભ કાર્યમા હણાઇ જાય તેનો નિયમ કરી શકતા નથી તેથી અઢી વસા ગયા સકલ્પીને ન હણવામા પણ સાપેક્ષપણે-અપેક્ષાપૂર્વક અશ્વાદિકને મારવા-કૂટવા પડે છે, નિષ્કારણ-નિરપેક્ષપણે હણતા નથી એટલે સવા વસો રહ્યો

આ ઉપરથી એમ સમજવાનુ નથી કે શ્રાવકે સવા વસો જ જીવદયા પાળવી, પણ એટલી તો જરૂર પાળવી ને વધારે પાળવાનો ખપ કરવો, કારણ કે શ્રાવક નિરતર મુનિપણાનો ઇચ્છક હોય છે

પ્રાણ એટલે જીવ જેને દશ પ્રાણમાથી ઓછાવત્તા પ્રાણ હોય તે, તેનો અતિપાત એટલે વિનાશ, તેનુ વિરમણ એટલે છાડવુ, તે પહેલુ વ્રત તેના મુખ્ય પાચ અતિચાર કહેલા છે આ પ્રમાણે કહીને વદિત્તા સૂત્રમા આપેલી ગાથામાથી વહ બધ છવિચ્છેએ૦ એવુ એક જ પદ પ્રતિક તરીકે મૂકેલુ છે તે આખી ગાથાનો અર્થ આ પ્રમાણે—

"વધ, બધ, છવિચ્છેદ, અતિભાર, ભાતપાણીનો વિચ્છેદ-આ પાચ પ્રથમ વ્રતના અતિચાર છે તેમાથી જે કોઈ અતિ ચાર આજના દિવસને અગે લાગ્યા હોય તે પડિક્કમુ છુ"

આ પાચે અતિચાર આગળ વિવરીને કહેલા છે, તેનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે—

દ્વિપદ તે મનુષ્યો અને ચતુષ્પદ એટલે ચાર પગવાળા તિર્યંચો તેના પર ગીસ ચડવાથી, તેને આકરા-સહન ન કરી શકે તેવો ઘાવ એટલે પ્રહાર—ઘા યો એટલે કર્યો કે જેથી વખત પર તે મરી પણ જાય એ પ્રથમ અતિચાર ગાઢ-આકરા દોરડા વિગેરેના બંધનવડે દ્વિપદ કે ચતુષ્પદને બાંધ્યા કે જેથી તે હાથ-પગ હલાવી પણ ન શકે, શ્વાસ પણ લઈ ન શકે તેથી વખતે તેનું મરણ પણ થાય એ બીજો અતિચાર અધિક-ઉપાડી શકે તે કરતા વધારે તેની ઉપર અથવા ગાડા વિગેરેમા ભાર ઘાલ્યો એટલે નાખ્યો-ભર્યો-ઉપડાવ્યો-ખેંચાવ્યો એ ત્રીજો અતિચાર તેમજ નિર્લાછન કર્મ તે તેના નાક-કાન વિંધાવવા, વૃષણ કપાવવા, નપુંસક કરવા, પુંછડા કપાવવા ઇત્યાદિ અનેક જાતિના પશુઓ પ્રત્યે વર્તન કર્યું એ ચોથો અતિચાર. વેળાએ-યોગ્ય વખતે જનાવરને-ગાય, ભેંશ, બળદ, ઘોડા વિગેરેને ચારો નાખવો જોઇએ, પાણી પાવું જોઇએ, તેમ ન કરવાથી કેટલીક વખત તે જીવો ક્ષુધા તૃષાવી પીડિત થઈને મરણ પણ પામી જાય છે કોઇની પાસે લેણ હોય અથવા કોઇનું દેવું હોય ત્યારે તે લેણદાર તેમજ દેવાદાર માણસ પોતાનો નીકાલ લાવવા માટે ઘરે આવીને લાંઘે છે તે વખતે તેને લાંઘવા દીધો અને તેને જમાડ્યા સિવાય પોતે જમ્યા. લેણદાર અથવા દેવાદારને પાસે રહીને બીજા પાસે માર મરાવ્યો અથવા કોર્ટમા દાવો-ફરિયાદ કરી તેને પ્રથમ કાચી કેદમા ને પછી પાકી કેદમા નખાવ્યો. આનો સમાવેશ પાચમા અતિચારમા થાય છે

હવે આ પાચ અતિચારને અંગે તદ્પરાન્ત બીજી રીતે દોષ લાગ્યા હોય તે જણાવે છે સડી ગયેલા ધાન્ય

તાવડે એટલે તડકે નાખ્યા કે જેથી તેમા પડેલા ધનેડીયા વિગેરે મરી જાય વગી તેવા સળેલા ધાન્ય દળાવ્યા, ભરડાવ્યા, શોધીને-જીવજતુ દૂર કરીને ન વાપર્યા. ઇધણ અને છાણા વિગેરે શોધ્યા વિના-ખખેર્યા વિના બાળ્યા, તેમા સાપ વિગેરે અનેક જાતિના જીવો બળી ગયા, અથવા આહતા એટલે પકડતા જ દબાવાથી મરી ગયા તેની વિરાધના ન થાય એવે સ્થાનકે ન મૂકયા કીડી-મકોડીના ઇડાને તેનાથી જુદા પાડ્યા લીખને દબાવી કે જેથી તે ફુટીને મ ી જાય ઉદ્દેહી ( ઉદ્ધી ) વિગેર જીવોનો વિનાશ કર્યો-પક્ષીઓના માળા હલાવતા ચલાવતા ચમ્લા, કાગડા વિગેરે પક્ષીઓના ઇડા ફુટી ગયા

આ શિવાય-એટલે ઉપર તો બેઇદ્રિય, તેઇદ્રિય, ચૌરિંદ્રિય ને પચેદ્રિય જીવોની જ વાત કરી છે તે ઉપ ાત એકેદ્રિય જીવો-પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, પવન અને વનસ્પતિ વિગેરેનો પણ નિષ્કારણ વિનાશ કર્યો, જરૂરીઆત ઉપરાત વિનાશ કર્યો, તેને ચાપ્યા-દુહવ્યા-કાઇ હલાવતા, ચલાવતા, પાણી છાટતા સ્થાવર જીવોની વિરાધનાનો ખ્યાલ જ ન કર્યો

પાણી ગળવાના સબધમા સારૂ-છિદ્રવિનાનુ ગળણું ન વાપર્યુ, સખારો બીજા વિશેષ પાણીમા નાખવો જોઇએ તે ન નાખતા સૂક્વી દીધો, ગળ્યા વિનાનુ પાણી વાપર્યું, ગળ્યા વિનાના પાણીએ ઝી ્યા એટલે નાહ્યા, તેમજ જળાશયમા લુગડા ધોયા ખાટલા તાવડે એટલે તડકે મૂકયા તેમજ ખ ખેયા કે જેથી તેમા રહેલા માકડ વિગેરે જીનો મરણ પામે જીવાકુળ ભૂમિકા સાફ કર્યા વિના લીપી ગારીયુ કરેલુ ગનવારી રાખી મૂકયુ જેથી તેમા પુષ્કળ ત્રસ જીવ ઉપજ્યા તેજ ગારીયુ બીજે દિવસ

વાપર્યું જેથી તેમ પડેલા બધા જીવો મરી ગયા એ જ રીતે દળવામા, ખાડવામા, ભરડવામા, જમીન લીંપવામા સારી રીતે જયણા પાળવી જોઇએ જયણાપૂર્વક ત્રસજીવની વિરાધના ન થાય તેમ તે સર્વ ક્રિયા કરવી જોઇએ તેમ ન કરી આઠમ ચૌદશ વિગેરે તિથિઓએ દળવા-ખાડવા વિગેરેના નિયમ કરેલા તે ભાગ્યા ધૂણી કરાવી કે જેથી મચ્છર વિગેરે જીવોનો વિનાશ થાય.

ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારે પ્રથમ વ્રતને અંગે દોષ લગાડ્યા હોય તેને માટે મન-વચન-કાયાથી મિચ્છા દુક્કડ આપુ છુ

આમા અનેક જીવોના નામો આવેલા છે તેમાથી કેટલાકના અર્થ આ પ્રમાણે —ખજુરા-કાનખજુરા સ વલા-જીવવિશેષ. ગીંગોડા-કુતરાના કાનમા પડે છે તે કાતરા-જીવવિશેષ ચુડેલ-બેઇદ્રિય જીવ છે બગનરા-ઝીણા મચ્છર અળસીયા-બેઇદ્રિય જીવો ચોમાસામા ઉપજે છે તે કુતા-જીવવિશેષ

## ઇતિ પ્રથમ વ્રતાતિચારાર્થ



અસત્ય. ૨ ગૌ-ગાય, ભેંશ વિગેરે જનાવરો સબધી જે ખોટું બોલવુ ઓછાવત્તા દૂધવાળી-ઓછાવત્તા વેતરવાળી ગાય ભેંશ કહેવી ઓછાવત્તા વર્ષવાળા ઘોડા વિગેરેને કહેવા તે બીજુ પણ સબધી અસત્ય ૩ ભૂમિ-જમીન-હાટ-ઘર-ખેતર વિગેરેના સબધમા, માલિકીના અથવા હદના ફેરફાર વિગેરેના સબધમા જે અસત્ય બોલવુ તે ત્રીજુ ભૂમિ સબધી સ્થૂળ અસત્ય. ૪ કોઈની થાપણ ઓળવવી-'મૂકી જ ગયો નથી' એમ કહેવુ તે ચોથુ સ્થૂળ અસત્ય અને ૫ કોઇને હાનિ થાય તેવી ખોટી સાક્ષી પૂરવી તે પાચમુ સ્થૂળ અસત્ય

આ પાચ અસત્ય બોલવાથી તો પ્રાયે વ્રતનો ભગ પણ થાય છે, પરતુ લેણા-દેવામા, વાદ-વઢવાડ કરતા તેમજ વ્યવસાયને અગે ઉપર જણાવેલા પાચ અસત્યોમાથી કોઇ પણ અસત્ય બોલ્યા તે અતિચાર ગણાય છે હાથ ભાગો, પગ ભાગો, આધળા થાઓ એવી ગાળો દીધી સ્ત્રીઓની જેમ કરકડા મોડી-તારૂ સત્યાનાશ જાઓ એમ કહ્યુ મર્મનો ઘાત કરે તેવા વચનો બોલ્યા એ બધા બીજા વ્રતના અતિચાર છે.

આ વ્રત સબધી ઉપર જણાવેલામાથી અન્ય કોઇ પણ અતિચાર પક્ષ દિવસમા જાણતા અજાણતા લાગ્યા હોય તેને માટે મિચ્છામિ દુક્કડ આપુ છુ

ઇતિ દ્વિતીય વ્રતના અતિચારના અર્થ



# શ્રાવકના ત્રીજા અણુવ્રતના અતિચાર.

ત્રીજે સ્થૂળ અદત્તાદાન વિરમણ વ્રતે પાંચ અતિચાર.

## તેના હડપ્પઓગેં૦

ઘર બાહિર ક્ષેત્ર–ખળે પરાઇ વસ્તુ અણમોકલી લીધી, વાપરી ચોરાઉ વસ્તુ વહોરી, ચોર ધાડ પ્રત્યે સંબળ દીધું તેની વસ્તુ લીધી વિરુદ્ધ રાજ્યાતિક્રમ કીધો નવા–પુરાણા, સરસ–વિરસ, સજીવ–નિર્જીવ વસ્તુના ભેળસંભેળ કીધા કૂડે કાટલે, તોલે, માને, માપે વહોર્યાં દાણચોરી કીધી, કુણહીને લેખે વરાંસ્યો. સાટે લાંચ લીધી કૂડો કલહ કાઢ્યો, વિશ્વાસઘાત કીધો. પરવંચના કીધી પાસંગ કૂડા કીધા દાંડી ચડાવી. લહકે ત્રહકે કૂડા કાટલા માન માપા કીધાં માતા પિતા, પુત્ર, મિત્ર, કલત્ર વંચી કુણહીને દીધું જુદી ગાંઠ કીધી થાપણ ઓળવી કુણહીને લેખે–પલેખે ભુલવ્યો પડી વસ્તુ ઓળવી લીધી.

ત્રીજે સ્થૂળ અદત્તાદાનવિરમણ વ્રત વિષઇયો અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષદિવસમાહિં૦

ઇતિ તૃતીય અણુવ્રત અતિચાર

—❧—

# ત્રીજા અણુવ્રતના અતિચારના અર્થ

ત્રીજે સ્થૂળ અદત્તાદાન વિરમણ વ્રતે પાંચ અતિચાર અહીં શ્રાવકને સ્થૂળ એટલે મોટા અદત્તનો ત્યાગ છે અદત્તના ચાર પ્રકાર છે મુનિને તીર્થંકરઅદત્ત, ગુરૂઅદત્ત, જીવઅદત્ત ને સ્વામીઅદત્ત–એ ચારે પ્રકારના અદત્તનો ત્યાગ હોય છે શ્રાવકને એકલા સ્વામીઅદત્તનો જ ત્યાગ હોય છે ગૃહસ્થ બીજા અદત્તનો પ્રાયે ત્યાગ કરી શકતો નથી બીજે પ્રકારે રાજદંડ ઉપજે તેવી ચોરીના ત્યાગ રૂપ સ્થૂળપણાનો છે એવા અદત્તના ત્યાગ રૂપ જે ત્રીજુ અણુવ્રત તેના પાંચ અતિચાર છે

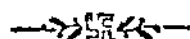
અહીં તેનાહડપ્પઓગેળ એ એક પદ લખીને ત્રીજા વ્રતના પાંચ અતિચાર સૂચવ્યા છે તે આખી ગાથાનો અર્થ આ પ્રમાણે—**સ્તેનાહૃત**–ચોરની લાવેલી વસ્તુ (ઓછી કિંમતે) લેવી તે પ્રથમ અતિચાર **પ્રાયોગ્ય**–ચોરને કોઈ પણ પ્રકારની સહાય આપવી તે બીજો અતિચાર **તત્પ્રતિરૂપ**–એક સરખી દેખાતી વસ્તુનો ભેળસેળ કરવો તે ત્રીજો અતિચાર **વિરૂદ્ધગમન**–રાજ્યવિરૂદ્ધ વ્યાપારાદિકની પ્રવૃત્તિ કરવી તે ચોથો અતિચાર. ખોટા તોલ ને ખોટા માન–માપા કરવા તે **કુડતોલમાન-રૂપ** પાંચમો અતિચાર

હવે એનું વિવરણ જે કરવામાં આવ્યુ છે તેનો અર્થ આ પ્રમાણે –ઘર બહાર ક્ષેત્રે, ખળે અથવા અન્ય સ્થાને કોઈની માલિકીની વસ્તુ તેની રજા વિના લીધી ને વાપરી ચોરાઉ વસ્તુ ઓછી કિંમતે મળવાથી ખરીદ કરી એક ચોરને કે તેના સમૂહને સબળ એટલે ભાતુ આપ્યુ–દ્રવ્ય વિગેરેની મદદ

કરી તેને માટે અમુક જગ્યાએ મળવાનો-ત્યાં ચોરાઉ વસ્તુ લાવવાનો સ કેત કર્યો અને તેની વસ્તુ પોતે આપેલા સબળના બદલામાં ઓછી કિંમતે લીધી રાજ્યવિરુદ્ધ વ્યાપારાદિ કર્યા. રાજ્યે મનાઇ કરેલ વસ્તુઓ (રૂપુ, ખાંડ, કાપડ વિગેરે) છાની રીતે દાણચોરી કરીને લાવ્યા ને વેચાણ કર્યું અથવા વાપર્યું નવી જુની, સરસ ને વિરસ, સજીવ ને નિર્જીવ-જીવ વિનાની વસ્તુનો ભેળ-સભેળ કરી નવી ને સરસ વસ્તુના ભાવમાં વેચી ખોટા કાટલા, તોલા, માપા, માન લેવા દેવાના જૂદા રાખીને વધારે તોલ-માપથી વસ્તુ લીધી ને ઓછા તોલ-માપથી વેચી અહીં તોલા તે શેર, બશેર વિગેરે, માપ માણુ, પાલી, પવાલા વિગેરે અને માન તે હાથ, ગજ, ફુટ વિગેરે સમજવુ કોઈને લેખામાં ( હિસાબમાં ) ઠગ્યો. કોઈ વસ્તુના મકાન વિગેરેના સાટામાં વચ્ચે લાંચ લીધી જોગે કલેશ કીધો કર્યો-વિશ્વાસી મનુષ્યનો વિશ્વાસઘાત કર્યો પ ને-અન્યને અનેક રીતે વ ચ્યા-ઠગ્યા કાટા વિગેરેના બે પાસા ખોટા બના યા, ડાંડી ચડાવી, લહેકા કરીને તોલ-માપમાં ઓછુ દીધુ સાચા તોલ-માપને પણ ખોટા કર્યા માતા, પિતા, પુત્ર, મિત્ર, કલત્ર તે સ્ત્રી વિગેરેને ઠગીને કોઈકને કાંઈ વસ્તુ આપી દીધી પોતે જ જુદી ગાં૦ કરી કોઈની થાપણ ઓળવી - ( આવો બીજા વ્રતમાં અતિચાર છે, પણ ત્યાં બોલવા રૂપ છે, અહીં કરવા રૂપ છે ) કોઇને લેખે-પખે હિસાબમાં ભૂલ ખવરાવી કોઇની પડી ગયેલી વસ્તુ ઓળવી લીધી, પોતાની કરી લીધી આ પ્રમાણેના ત્રીજા સ્થૂળ અદત્તાદાનવિરમણ વ્રતના અતિચારો છે તેમાંથી જે કોઈ અતિચાર પંદર દિવસમાં લાગ્યા હોય તેને માટે મિથ્યા દુષ્કૃત આપુ છુ

આમા ઉપર જણાવેલા પાચે અતિચારનો સમાવેશ થઈ જાય છે તેની ગાથાનો અર્થ ઉપર લખેલો છે તેની સાથે અતિચારમા આવેલા વાકયોને ક્રમોત્ક્રમે મેળવશો તો સમજાઇ જશે.

ઇતિ તૃતીય અણુવ્રતના અતિચારના અર્થ



## શ્રાવકના ચોથા અણુવ્રતના અતિચાર

ચોથે સ્વદારાસંતોષ પરસ્ત્રીગમન વિરમણ વ્રતે પાચ અતિચાર

### અપરિગ્ગહિયા ઇતર૦

અપરિગ્રહિતાગમન, ઇત્વરપરિગ્રહિતાગમન કીધુ વિધવા, વેશ્યા, કુમારિકા,[1] પરસ્ત્રી સાથે સબધ કીધો સ્વદારા[2] તણે વિષે દૃષ્ટિવિપર્યાસ કીધો—સરાગ વચન બોલ્યા આઠમ, ચૌદશ, અનેરી પર્વતિથિના નિયમ લઇને ભાગ્યા ઘરઘરણા કીધા—કરાવ્યા,[3] વરવહુ વખા

---

1 કુ[illegible]ના શબ્દ પ્રથમ હતો ને કુમારિકારાખ સમ[illegible] [illegible] છે

૨ સ્વદારા સાથે શોક્ય શબ્દ હતો ત સ્ત્રી માટે હોવાથી અને તેને માટે અતિચાર જ જૂદો ગોઠવેલો હોવાથી ત શબ્દ અહીં લીધો નથી.

૩ આ વાક્ય જૈન ધર્મ પાળનારી જે જ્ઞાતિમા ઘરઘરણાનો રિવાજ પ્રચલિત હોય તેને માટે અતિચાર રૂપ સમજવા નહીં

ણ્યા કુવિકલ્પ ચિંતવ્યો. અનંગક્રીડા કીધી સ્ત્રીના અંગોપાંગ નિરખ્યા પરાયા વિવાહ જોડ્યા. ઢીંગલા-ઢીંગલી પરણાવ્યા[1] કામભોગતણે વિષે તીવ્ર અભિલાષ કીધો અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અનાચાર સુહણે-સ્વપ્નાંતરે હુઆ, કુસ્વપ્ન લાધા નટ, વીટ સ્ત્રીશુ હાસુ કીધુ.

ચોથે સ્વદારાસંતોષ[2] વ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦ બાકી પૂર્વવત્—

ઇતિ ચતુર્થ વ્રતાતિચાર.



## ચોથા અણુવ્રતના અતિચારનો અર્થ

### ચોથે સ્વદારાસંતોષ પરસ્ત્રીગમન વિરમણ વ્રતે પાંચ અતિચાર

આ વ્રતના બે પેટા વિભાગ છે ૧ સ્વદારાસંતોષરૂપ અને બીજો માત્ર પરસ્ત્રીગમનના ત્યાગરૂપ ( સ્વદારાસંતોષ વાળાને તો પરસ્ત્રીગમનનો ત્યાગ આવી જ જાય છે )

અપરિગ્ગહિયા ઇત્તર૦ આ આખી ગાથાનો અર્થ આ પ્રમાણે-

---

૧ આ વાક્ય નવુ વયના પુત્ર-પુત્રીના લગ્નનો નિષેધ કરનાર સમજવુ

૨ સ્ત્રીજાતિ માટે સ્વપતિ સંતોષ-પરપુરુષગમનવિરમણ નામનો અતિચાર આ સાથે જુદો જ લખ્યો છે શ્રાવિકાઓએ તે શીખવાનો છે

૧ અપરિગ્રહિતા ગમન કીધુ ૨ ઇત્વરપરિગ્રહિતા ગમન કીધુ, ૩ અનગક્રીડા કીધી, ૪ પરાયા વિવાહ જોડ્યા અને ૫ કામભોગને વિષે તીવ્ર અભિલાષ કર્યો ચોથા વ્રતના આ પાચ અતિચાર છે, તેમાથી જે આ દિવસ સબધી લાગ્યા હોય તેને પડિક્કમુ છુ

આ પાચ અતિચારમા, માત્ર પરસ્ત્રીગમનના ત્યાગવાળાને માટે પાછલા ત્રણ અતિચાર છે સ્વદારાસતોષી માટે પાચે અતિચાર છે વિવરણવાળા અતિચારના અર્થ—

અપરિગ્રહિતા એટલે વેશ્યા અને ઇત્વરપરિગ્રહિતા એટલે થોડા વખત માટે કોઇએ રાખેલી સ્ત્રી–વેશ્યા તેની સાથે ગમન કરવુ તે સ્વદારાસતોષી ન કરે માત્ર પરસ્ત્રીગમનના ત્યાગ વાળો તેને પરસ્ત્રી નહીં માનીને તેના ગમનનો ત્યાગ ન સમજે આની પછીના ત્રણ અતિચાર છૂટા છૂટા આવી જાય છે

વિધવા, વેશ્યા ને કુમારિકા તેમજ પરસ્ત્રી સાથે સ્વદારાસતોષી ગમન ન કરે, માત્ર પરદારાગમનના ત્યાગવાળો પ્રથમની ત્રણ જાતિની સ્ત્રીને પરસ્ત્રી નહીં માનીને તેનો ત્યાગ ન સમજે

પોતાની જેટલી સ્ત્રી હોય તે બધીની સાથે સરખો ભાવ રાખવો જોઈએ, તેમા દૃષ્ટિવિપર્યાસ એટલે માન્યતાનો ફેરફાર કરે, માનીતી–અણમાનીતી કરે તો અતિચાર લાગે પરસ્ત્રી સાથે–રાગની વૃદ્ધિ થાય તેવા વચનો બોલવા તે અતિચાર આઠમ, ચૌદશ વિગેરે પર્વતિથિના નિયમ લઈને ભાગવા તે અતિચાર ઘરઘરણા કીધા કરાવ્યા તે જે જ્ઞાતિમા પુનર્લગ્નનો રિવાજ નથી તેને માટે અતિચારરૂપ છે કોઇ પણ વરવહુના વખાણ કરવા, પારકા વિવાહ મેળવી દેવા, અનગક્રીડા કરવી તે અતિચાર

છે કુવિકલ્પ તે વિષય સબધી માઠા વિચારો કરવા પરસ્ત્રીના અગોપાગ નીરખીને જોવા તે પણ અતિચાર છે નાના પુત્ર-પુત્રીને પરણાવી દેવા તે દોષરૂપ છે કામભોગ સબધી તીવ્ર ઇચ્છા કરવી તે પણ દોષરૂપ છે અતિક્રમાદિ જેનુ સ્વરૂપ પૂર્વે કહેલુ છે તે આ વ્રતને અગે સ્વપ્નમા થાય તો અતિચાર છે માઠા સ્વપ્ન સ્રીસયોગને અગે આવે તે અતિચાર છે નટ પુરૂષ, વીટ-લપટ પુરૂષ અથવા તેવી સ્ત્રી સાથે હાસી કરવી તે પણ અતિચાર છે જો અતિચારથી ચેતે નહીં તો લાગે વખતે તે અનાચાર રૂપે પરિણમે છે

ઈતિ ચતુર્થ વ્રતાતિચારના અર્થ



## શ્રાવિકા યોગ્ય ચતુર્થ વ્રતાતિચાર

ચોથે સ્વપતિ સતોષ-પરપુરૂષગમનવિરમણ વ્રતે પાચ અતિચાર અપરિગ્ગહિયા ઇતર૦ પાણિગ્રહણ કરેલા પતિ સિવાયના અન્ય પુરૂષ સાથે સબધ જોડવાનો સકલ્પ કર્યો સ્વપતિના અભાવે પુનર્વિવાહ કરવાનો સકલ્પ કર્યો પોતાની શોક્યને વિષે ઇર્ષાભાવ કર્યો અન્ય પુરૂષો સાથે સરાગ વચન બોલ્યા. આઠમ ચૌદશ અનેરી પર્વતિથિએ શિયળ પાળવાના નિયમ લઇને ભાગ્યા. વરવહુ વખાણ્યા કુવિકલ્પ ચિતવ્યો પરપુરૂષના અંગોપાગ નીરખ્યા પગયા વિવાહ જોડ્યા.

ભોગને વિષે તીવ્ર અભિલાષ કર્યો નાની વયના પુત્ર પુત્રીના લગ્ન કર્યાં. અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અનાચાર સુહણે સ્વપ્નાંતરે હુવા કુસ્વપ્ન લાધા. નટ વીટ પુરૂષ સાથે હાસુ કીધુ પુનર્વિવાહ કરાવ્યા કામવશ થઇને અનેક પ્રકારની કુચેષ્ટાઓ કરી.

ચોથે સ્વપતિસંતોષ વ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦ બાકી પૂર્વવત્—

ઇતિ ચતુર્થ વ્રતાતિચાર,



## શ્રાવિકાયોગ્ય ચતુર્થ વ્રતાતિચારના અર્થ

આમા ગાથાનો અર્થ લખવાની જરૂર નથી, કારણ કે તે પ્રથમ લખેલ છે વળી તેમાના પ્રથમના બે અતિચાર પુરૂષ માટે જ છે, બાકીના ૩ અતિચાર સ્ત્રી-પુરૂષને સામાન્ય છે આ અતિચારમા પરપુરુષ શબ્દે પતિ સિવાયના અન્ય સર્વ પુરુષ સમજી, કામબુદ્ધિએ તેની સામુ પણ ન જોવુ, તો પછી બીજા સંકલ્પ તો કરાય જ કેમ? (સ્વપતિના અભાવે કુળવાન સ્ત્રી પુનર્વિવાહના વિચારો ન કરતા ધર્મકાર્યમા જ ચિત્ત જોડી દઈ બાકીની વય શિયળ પાળવામા જ વ્યતીત કરે) પોતાની શોકયનો પણ પતિ સામે સમાન હક્ક હોવાથી તેના પ્રત્યે કે તેના બાળકો પ્રત્યે ઈર્ષા ન કરવી પતિના વિરહે-પતિપરદેશ ગયે કોઇ જાતના ભોગ સંકલ્પ-વિકલ્પ ન કરવા. વસ્ત્રવસ્તુના વખાણું

ન કરવા પારકા વિવાહ જોડી આપવામા તત્પર ન રહેવુ પરપુરૂષના અગોપાગો નીરખીને ન જોવા કામભોગની તીવ્ર અભિલાષા ન કરવી વ્રતને દોષ લાગે તેવુ સ્વપ્ન આવે તો ગુરૂણી પાસે આળોવવુ ને શુદ્ધ થવુ પરપુરુષ સાથે હાસી-મશ્કરી કરવાની ટેવ ન રાખવી કોઇના પુનર્લગ્નમા સામેલ ન થવુ યોગ્ય ઉમર થયા વિના પોતાના પુત્ર-પુત્રીને પરણાવવા નહીં નટ અથવા સ્વચ્છદી ગણાના વીટ પુરુષ સાથે હસવુ નહીં હલકી જાતની કે હલકા આચરણની સ્ત્રીઓની સગત કરવી નહીં કુળવાન સ્ત્રીને ન છાજે તેવી કોઈ જાતની કુચેષ્ટાઓ કરવી નહીં

ઉપર પ્રમાણે વર્તન રાખવાથી શ્રાવિકાને પોતાના ચતુર્થ વ્રતમા દૂષણ લાગતુ નથી આ અર્થ બહોળે ભાગે મડનશાલીએ જ સ્ત્રીજાતિને ઉદ્દેશીને લખ્યો છે

ઇતિ ચતુર્થ વ્રતાતિચારાર્થ



## શ્રાવકના પાંચમા વ્રતના અતિચાર.

પાચમે પરિગ્રહ પ્રમાણવ્રતે પાચ અતિચાર

### ધણધન્નખિત્તવત્થૂ૦

ધન, ધાન્ય, ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, રૂપુ, સુવર્ણ, કુપ્ય, દ્વિપદ ને ચતુષ્પદ—એ નવવિધ પરિગ્રહતણા નિયમ ઉપરાત વૃદ્ધિ દેખી મૂર્છા લગે સક્ષેપ ન કીધો,

માતા, પિતા, પુત્ર, સ્ત્રીતણે લેખે કીધો પરિગ્રહ પરિમાણ લીધુ નહીં, લઇને પઢિયુ નહીં પઢવુ વિસાર્યું–અલીધુ મેલ્યુ નિયમ વિસાર્યા. પાચમે પરિગ્રહ વિરમણવ્રત વિષઇઓ૦ બાકી પૂર્વવત્



## પાંચમા વ્રતના અતિચારના અર્થ

આ વ્રતના પાચ અતિચાર છે પરતુ પરિગ્રહ નવ પ્રકારનો હોવાથી તેની પાચ ભાગે વહેચણી કરી છે ધણધનખિત્તવત્થૂ૦ આ પદવાળી આખી ગાથાનો અર્થ આ પ્રમાણે છે–૧ ધનધાન્યપ્રમાણાતિક્રમાતિચાર, ૨ ક્ષેત્રવાસ્તુપ્રમાણાતિક્રમાતિચાર, ૩ રૂપ્યસુવર્ણપ્રમાણાતિક્રમાતિચાર, ૪ કુપ્યપ્રમાણાતિક્રમાતિચાર, ૫ દ્વિપદચતુષ્પદપ્રમાણાતિક્રમાતિચાર

ધન–ધાન્ય કરેલા પ્રમાણથી વધારે રાખવુ તે પ્રથમ અતિચાર ક્ષેત્ર તે ઘર હાટ અથવા ખેતર અને વસ્તુ એટલે ઘરવકરીની અનેક વસ્તુઓ કરેલા પ્રમાણથી વધારે રાખવી તે બીજો અતિચાર રૂપુ, સોનુ અથવા રૂપા, સોનાના દાગીના કરેલા પ્રમાણથી વધારે કિંમતના રાખવા તે ત્રીજો અતિચાર ૪ રૂપા સોના સિવાયની બાકીની ધાતુના વાસણો વિગેરે કરેલા પ્રમાણથી વધારે સખ્યામા કે કિંમતમા રાખવા તે ચોથો અતિચાર અને દ્વિપદ તે દાસ–દાસી અને ચતુષ્પદ તે ગાય, ભેશ,

ઘોડા વિગેરે કરેલા પ્રમાણથી વધારે સખ્યાવાળા રાખવા તે પાચમો અતિચાર

ઉપર પ્રમાણેના પાચ અતિચારમા દ્વિપદ શબ્દે દાસ-દાસી ગણવા સબધી C-લેખ છે તે રાજા મહારાજા માટે સમજવો એમા પગારથી નોકર રાખવાનો સમાવેશ સમજવો નહીં વળી આ અતિચાર લખાયાના સમયે દાસ-દાસી વેચાણ રાખવાની પ્રવૃત્તિ પણ હશે એમ સભવે છે

આ નવવિધ પરિગ્રહનું પ્રમાણ કર્યા પછી તેમા વૃદ્ધિ થાય કે તરત જ તે દ્રવ્યનો સારે માર્ગે વ્યય કરી નાખવો જોઇએ, તેમ ન કરતા તેનો મોહ થવાથી માતા, પિતા, સ્ત્રી કે પુત્રાદિને નામે ચડાવી દીધા આમ કરવાથી વ્રતમા દૂષણ લાગે છે તનો વિચાર ન કર્યો પરિગ્રહનુ પ્રમાણ કર્યું જ નહીં, કદિ કર્યું તો પછી તેનો નોધ દર છ છ મહિને વાચીને સભારવુ જોઇએ, તેમ કર્યું નહીં વધારાની રકમ વ્યાપારમા ન રાખતા ઈનાયદી મૂકી રાખીને મનની શુદ્ધિ માની તેને અગે કરેલા નિયમો સભાર્યા નહીં

ઉપરની હકીકત મુખ્ય ને ધન ને રૂપા સોના માટે લખેલ છે ધાન્યના મુડા વિગેરેની સખ્યાનું પ્રમાણ કરેલ હોય તો નાના ભાગી મોટા બધાવ્યા, બે ઘરનુ એક ઘર કર્યું, બે ખેતર વચ્ચેની વાડ કાઢી નાખી એક ખેતર કર્યું -એમ સખ્યા સરખી કરી ઠામની સખ્યા સરખી કરવા માટે મોટા ઠામ કરાવ્યા આ રીતે સખ્યાની સરખાઈ કરીને-દોષ લગાડ્યા તે અતિચાર સમજવા. દ્વિપદમા દાસ-દાસીના સ્જનો * કરનાર વધ્યા

તે ન ગણ્યા ઢોરમા વાછડા–વાછડી વિગેરે પરિવાર વધ્યો તે ન ગણ્યો ને દૂપણ લગાડયુ

આ પ્રમાણે પાચમા પરિગ્રહ પ્રમાણ વ્રત સબધી પાચ અતિચારમાથી જે કોઇ અતિચાર લાગ્યો હોય તેનું દુષ્કૃત્ય મિથ્યા થાઓ આ વ્રતમા સ્થળ શબ્દ વાપરવાની જરૂર નથી કારણ કે મુનિને સર્વથા ત્યાગ હોય છે અને શ્રાવક પોતાની ઇચ્છા અથવા સ્થિતિ પ્રમાણે પરિમાણ બાધી નિયમ લેય છે તેથી તેમા સ્થૂળપણુ આવી જ જાય છે

આ વ્રતના બે પ્રકાર છે ૧ જે વખતે પરિગ્રહનુ પ્રમાણ કરવાની ઇચ્છા થાય તે વખતે નવે પ્રકારમાથી જેટલુ પોતાની પાસે હોય તેટલાની સખ્યા વિગેરે મુકરર કરીને તેટલુ જ રાખી તેથી વધારનો ત્યાગ કરવો, એ એક પ્રકાર બીજો પોતાની પાસે હોય થોડુ, છતા જેટલી ઇચ્છા હોય તેટલી મુકરર કરી તે પ્રમાણે નિયમ લઇ તેથી વધે તે શુભ માર્ગે વાપરવાનો નિયમ કરવો આ ઇચ્છાપરિમાણરૂપ બીજો પ્રકાર આ બને પ્રકારમા વધેલી રકમ એક વરસમા અથવા છ માસમા વાપરી નાખવી જોઇએ

ઇતિ પચમ વ્રતાતિચારાર્થ

---

ઉપર પ્રમાણે પાચ અણુવ્રતના અતિચાર કહ્યા હવે ત્રણ ગુણવ્રતના અતિચાર કહે છે

એ ત્રણનુ ગુણવ્રત નામ એટલા માટે છે કે એ ઉપરના પાચે અણુવ્રતને ગુણ–લાભ કરનાર છે શી રીતે લાભ કે ગુણ કરે છે? તે હવે પછીના તેના અતિચારમા સમજાવશુ

# ત્રણ ગુણવ્રતો પૈકી પ્રથમ ગુણ-વ્રતના અતિચાર

### છઠ્ઠે દિગ્પરિમાણ વ્રતે પાચ અતિચાર

## ગમણસ્સ ઉ પરિમાણે૦

ઊર્ધ્વદિગિ, અધોદિગિ, તિર્યગ્દિગિએ જાવા આવવા તણા નિયમ લઇને ભાગ્યા અનાભોગે-વિસ્મૃત લગે અધિક ભૂમિ ગયા પાઠવણી આવી–પાછી મોકલી વહાણ વ્યવસાય કીનો વર્ષાકાળે ગામતરૂ કીધું ભૂમિકા એક ગમા સંક્ષેપી, બીજી ગમા વધારી નિયમ વિસાર્યા છઠ્ઠે દિગ્પરિમાણ વ્રત વિષઇઓ૦

—>≋<—

# છઠ્ઠા દિશા પરિમાણ વ્રતના અતિ-ચારના અર્થ

આ વ્રતના પણ પાચ અતિચાર છે તે મળધી ગાથામા તે આ પ્રમાણે કહેલા છે ચાર દિશામા, ઊર્ધ્વ અને અધો જવા–આવવાનુ પરિમાણ કરી તેનો અતિક્રમ કર્યો તે ત્રણ અતિચાર વુદ્ધિ એટલે વૃદ્ધિ એક બાજુ વૃદ્ધિ કરી, બીજી

બાજુ હાનિ કરવી તે ચતુર્થ અતિચાર અને સ્મૃતિ ભૂલી જવી કે મે ચારે દિશાએ અથવા અમુક દિશાએ જવાનુ કેટલુ રાખેલ છે? તે પાચમો અતિચાર આ પાચ અતિચારમાથી જે અતિચાર પહેલા ગુણવ્રતને અગે લાગેલ હોય તેને હુ નિંદુ છુ-મિચ્છા દુક્કડ આપુ છુ

વિશેષ વિસ્તારમા પ્રથમ ત્રણ અતિચારમા નિયમ લઈને ભાગ્યાનુ કહ્યુ છે, પરતુ તે ઈરાદાપૂર્વક નહીં અનાભોગે એટલે અણુજાણપણે અથવા વિસ્મૃતિ થવાથી-નિયમ ભૂલી જવાથી તેમ થયુ હોય તો જ તે અતિચાર ગણાય છે પછી એક બાજુ વધારે જવાયાથી તે બાજુ જેટલુ વધારે જવાયુ હોય તેટલુ તે બાજુમા વધારી તેની સામેની દિશાના નિયમમા ઓછુ-ઘટાડ્યુ આ વાત ત્યારપછીના ચોથા અતિચારમા સ્પષ્ટ કરેલ છે જેણે પોતે જવાનો જ નહીં પણ માણસ મોકલવાનો કે જળમાર્ગે વહાણ કે સ્ટીમરવડે વ્યવસાય કરવાનુ પણ તજેલ હોય તે જો વહાણ વ્યવસાય કરે તો દોષ લાગે પત્ર લખવા માટે છૂટ રાખવી જોઈએ, નહીં તો પત્ર લખવાથી પણ દોષ લાગે વર્ષાકાળે બહારગામ જવાનો જેણે ત્યાગ કર્યો હોય તેને વર્ષાકાળે ગામતરૂ કર્યાનો દોષ લાગે ત્યાગ ન કરનારને ન લાગે આવો ત્યાગ કુમારપાળ રાજાએ તેમજ શ્રી કૃષ્ણે પણ કર્યો હતો આ વ્રત સબધી જે કોઇ અતિચાર લાગેલ હોય તે સબધી દુષ્કૃત્ય મિથ્યા થાઓ

## ગુણવ્રત શા કારણે કહેવાય છે?

પ્રથમ વ્રતમા અમુક પ્રકારની હિંસાનો, બીજા વ્રતમા અમુક

પ્રકારના અસત્યનો, ત્રીજા વ્રતમા અમુક પ્રકારના અદત્તનો, ચોથા વ્રતમા પરસ્ત્રીનો અને પાચમા વ્રતમા નિયમ ઉપરાતના પરિગ્રહનો ત્યાગ કરેલો છે

આ છઠ્ઠુ વ્રત લેવાથી તેમા પરિમાણ કરેલી દિશાની બહાર રહેલા તમામ જીવોની દયા પળી, ત્યાની કન્યા વિગેરે સબધી અસત્ય ટળ્યુ, ત્યા રહેલા દ્રવ્યાદિક માટેનુ અદત્ત પણ ટળ્યુ, ત્યા રહેલી સ્ત્રીઓનો સહેજે ત્યાગ થઈ ગયો અને ત્યા રહેલા દ્રવ્ય માટે પરિગ્રહબુદ્ધિ નાશ પામી આ પ્રમાણે પાચે અણુવ્રતને ગુણ કરવાથી આ પહેલુ ગુણવ્રત કહેવાય છે

બીજા બે ગુણવ્રતોથી થતો ગુણ તેના અતિચારના અર્થ લખ્યા પછી લખવુ એટલે સહેજે સમજી શકાશે

ઈતિ છઠ્ઠા દિગ્પરિમાણવ્રતના અતિચારના અર્થ



# સાતમા ભોગોપભોગ પરિમાણવ્રતના અતિચાર

સાતમે ભોગોપભોગ પરિમાણવ્રતે ભોજન આશ્રયી પાચ અતિચાર અને કર્મહુતી પદર અતિચાર, એવ વીસ અતિચાર

## સચિત્તે પડિબદ્ધે૦

સચિત્ત નિયમ લીધે અધિક સચિત્ત લીધુ, અપક્વાહાર, દુપક્વાહાર, તુચ્છ ઔષધિતણુ ભક્ષણ કીધુ ઓળા, ઉંબી, પોખ, પાપડી ખાધા.

સચિત્ત દવ્વ વિગઇ, વાણહ તબોલ વથ્થ કુસુમેસુ.
વાહણ સયણ વિલેવણ, બભ દિસિ ન્હાણ ભત્તેસુ ૧

એ ચૌદ નિયમ દિનગત રાત્રિગત લીધા નહીં લેઇને ભાગ્યા અથવા સખેપ્યા નહીં બાવીશ અભક્ષ્ય, બત્રીશ અનંતકાયમાહિ આદુ, મૂળા, ગાજર, પિંડ, પિંડાળુ, કચૂરો, સૂરણુ, કુમળી આમલી, ગળો, વાગ્ગડા ખાધા વાસી કઠોળ, પોળી, રોટલી, ત્રણ દિવસનુ દહી[1] લીધુ મધ, મહુડા, માખણ, માટી, વેંગણ, પીલુ, પીચુ, પપોટા, વિષ, હીમ, કરા, ઘોલવડા, અજાણ્યા ફળ, ટીંબરૂ, ગુંદા, મહોર, બોળ અથાણુ, આબલબોર, કાચુ મીઠુ, તીલ, ખસખસ, કોઠીંબડા ખાધા રાત્રિભોજન કીધા લગભગ વેળાએ વાળુ કીધુ દિવસ વિણ ઉગ્યે શીરાવ્યા.

તથા કર્મત પદર કર્માદાન—ઇંગાલકમ્મે, વણકમ્મે, સાડીકમ્મે, ભાડીકમ્મે, ફોડીકમ્મે—આ પાચ કર્મ દંતવાણિજ્ય, લખ્ખવાણિજ્ય, રસવાણિજ્ય,

૧ મૂળ પાનેન અતિચારમા એ ન શબ્દ છે પણ તે ભૂલ જણાય છે

કેશવાણિજ્ય, વિષવાણિજ્ય-એ પાંચ વાણિજ્ય જંતપીલણકમ્મે, નિલચ્છણકમ્મે, દવગ્ગીદાવણયા, સરદહતલાયસોસણયા, અસઇપોસણયા—એ પાંચ સામાન્ય-એવં ૫દર કર્માદાન બહુ સાવદ્ય, મહારંભ-વાળા કીધાં રાગણ લીહાળા કરાવ્યા ઈંટ નીભાડા પચાવ્યા, ધાણી ચણા પકવાન્ન કરી વેચ્યા વાસી માખણ તવાવ્યા, તિલ વહોર્યા, ફાગણ માસ ઉપરાંત રાખ્યા, દલીદો કીધો અંગીઠા કરાવ્યા શ્વાન, બીલાડા, સુડા, સાલહી પોષ્યા અનેરા જે કાંઇ બહુ સાવદ્ય ખરકર્માદિક સમાચર્યાં વાશી ગાર રાખી. લીંપણે ગુંપણે મહારંભ કીધો અણગોળ્યા ચૂલા સંધુક્યા ઘી, તેલ, ગોળ, છાશતણા ભાજન ઉઘાડા મૂક્યા, તે માંહિ માખી, કુતી, ઉંદર, ગરોળી પડી, કીડી ચડી, તેની જયણા ન કીધી

સાતમે ભોગોપભોગ પરિમાણવ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહી૦



## સાતમા વ્રતના અતિચારના અર્થ.

સાતમા વ્રતના બે પ્રકાર છે ૧. ભોજનઆશ્રી અને ૨ કર્માદાનઆશ્રી શ્રાવક પ્રાયે કર્માદાનનો ત્યાગ કરનારો જ હોય

છતા બધા કર્માદાનનો ત્યાગ ન કરી શકે તો બની શકે તેટલાનો ત્યાગ કરી, બાકીનામા સકોચ કરે

પ્રથમ ભોજનઆશ્રી પાચ અતિચાર કહેવા માટે જે ગાથાનુ પહેલુ પદ 'સચિત્તે પડિબદ્ધે૦' મૂકેલ છે તે આખી ગાથાનો અર્થ આ પ્રમાણે છે-૧ સચિત્ત આહાર, ૨ સચિત્ત પ્રતિબદ્ધ આહાર, ૩ અપકવાહાર, ૪ દુપકવાહાર અને ૫ તુચ્છૌષધિનુ ભક્ષણ એ પાચ અતિચાર આ દિવસ સબધી લાગ્યા હોય તેને પડિક્કમુ છુ

શ્રાવક પ્રાયે સચિત્તનો ત્યાગી હોય, છતા ત્યાગ ન કરી શકે ને સચિત્ત વાપરે તો પહેલો અતિચાર ૨ સચિત્ત પ્રતિબદ્ધ તે વૃક્ષાદિ સાથે ચોટેલ ગુદર વિગેરે ઉખેડીને ખાવા તે સચિત્ત પ્રતિબદ્ધ આહાર નામનો બીજો અતિચાર ૩ સચિત્ત વસ્તુ પાકયા વિના ખાવી તે અપકવાહાર નામનો ત્રીજો અતિચાર ૪ કાઈક પાકી, કાઇક કાચી સચિત્ત વસ્તુ ખાવી તે દુપકવાહાર નામનો ચોથો અતિચાર અને ૫ તુચ્છૌષધિ એટલે જે વનસ્પતિ ખાતા ખવાય થોડુ ને કાઢી નખાય ઝાઝુ તેવી વસ્તુ ખાવી તે તુચ્છૌષધિ ભક્ષણ નામનો પાચમો અતિચાર આ પાચે અતિચાર પ્રાયે સચિત્તત્યાગના અગના છે

આ વ્રત ઘણુ વિશાળ છે તેમા ભોગ ને ઉપભોગની અનેક વસ્તુઓનુ પરિમાણ કરવાનુ છે એક વાર વાપરી શકાય એવા પુષ્પ, અન્નાદિ તે ભોગ અને એક વસ્તુ વારવાર વપરાય તે વસ્ત્ર, સ્ત્રી, મકાન વિગેરે ઉપભોગ આનુ પરિમાણ કરવા માટે શ્રાવકે દિવસ અને રાત્રિ સબધી ૧૪ નિયમ દરરોજ ધારવ જોઇએ એને માટે અતિચારમા સચિત્ત દવ્વ વિગઈ૦ એ ગાથા

આપેલ છે તેનો ટૂંકો અર્થ આ પ્રમાણે છે-૧ આજે સચિત્ત વસ્તુ કેટલી સખ્યામા વાપરવી ? ૨ આજે ખાવાના તમામ પદાર્થ સખ્યામા કેટલા વાપરવા ? ૩ ૬ વિગય પૈકી આજે કેટલી વાપરવી ? ૪ પાદરક્ષક ( પગરખા ) આજે કેટલી જોડ વાપરવા ? ૫ તબોળમા વપરાની વસ્તુ આજે કેટલા પ્રમાણ (તોલ)મા ખાવી ? ૬ આજે વસ્ત્ર કેટલા વાપરવા ? ૭ આજે સુઘવાના પદાર્થો કેટલા પ્રમાણ( તોલ )મા વાપરવા ? ૮ આજે કેટલા વાહનમા બેસવુ ? ૯ આજે કેટલી શય્યામા સુવુ ? ૧૦ આજે વિલેપનમા કેટલા તોલની વસ્તુ વાપરવી ? ૧૧ આજે બ્રહ્મચર્ય પાળવુ કે કેમ ? ન પાળવુ હોય તો પરિમાણ કરવુ ૧૨ આજે આ દિશાએ કેટલુ-કેટલા ગાઉ જવુ ? ૧૩ આજે કેટલી વાર આખા શરીરે સ્નાન કરવુ ? ૧૪ આજે ભાતપાણી કેટલા તોલપ્રમાણ લેવા ? આ ચૌદ નિયમ ધારવાથી પારાવાર લાભ છે તેમા ધારેલ ઉપરાતનો ત્યાગ સ્વત થઈ જવાથી તેની વિરતિનો લાભ મળે છે એ ધારવાની ઇચ્છાવાળા માટે ખાસ ૧૪ નિયમોની વિગત સમજાવનારી નાની ચોપડી અમે લ્હુ્ી છપાવી છે તે વાચી જઈને તેના અનુભવી પાસે ધારતા શીખવુ

આમા બતાવેલ ૧૪ પ્રકાર સિવાય બીજા પણ છ-કાય સબધી તેમજ અસી-મસી-કૃષી સબધી નિયમ ધારવામા આવે છે તેની સમજણ પણ તે બુકમા આપી છે

આ ૧૪ નિયમો સવારે ધારવા ને સાજે સખેપવા એટલે ધાર્યા કરતા ઓછો ઉપયોગ કર્યો હોય તે લાભમા સમજવો ને ભૂલથી વધારે ઉપયોગ થઈ ગયેલ હોય તો

મિચ્છાદુક્કડ દેવો એ જ પ્રમાણે ગઠીને માટે મારે નિયમ ધારી બીજી સવારે સખેપવા

આ પ્રમાણેના નિયમો યાવત ધાર નહીં કે ધારીને સખેપે નહીં તો તેને અતિચાર લાગે

અતિચારમા પ્રથમ ઓળા ( ચણાના ), ઉબી ( ઘઉં ને જવની ), પોંખ-ઘઉં કે બાજરાનો અને પાપડી-વાલ, ચોળી વિગેરેની-ખાવાથી અતિચાર લાગવાનુ કહ્યુ છે તે પણ સચિત્ત ત્યાગના અગનુ જ છે

હવે બાવીશ અભક્ષ્યનો ત્યાગ કવાનુ કહે છે૧ અહીં બાવીશ અભક્ષ્ય વાચનાર સમજી શકે તેમ લખતા વિસ્તાર થઇ જાય તેથી તેને માટે પણ ચૌદ નિયમવાળી અથવા બાર વ્રતની નાની ટીપ અમે છપાવેલ છે તે જોઇ તેનો યથાશક્તિ જરૂર ત્યાગ કરવો અતિચારમા તેમાના કેટલાક અભક્ષ્યોની થોડી થોડી હકીકત લીધી છે અનતકાય ( સાધારણ ) વનસ્પતિ

---

૧ બાવીશ અભક્ષ્યના નામો આ પ્રમાણે —૧ ઉમરાના ફળ ૨ વડના ટેટા ૩ કોઠીંબડા ૪ પીપળાની પેપડી ૫ પીપરના ટેટા ( આ પાચે વસ્તુ સમજીવાકુળ હોય છે ) ૬ સ્વાભાવિક ને કૃત્રિમ બરફ ૭ મધ ૮ માખણ ૯ મદિરા ૧૦ માસ ૧૧ સર્વ જાતિના ઝેર ( અફીણ સોમલ, વછનાગ વિગેરે ) ૧૨ કરા તથા હીમ ૧૩ કાચી માટી ને મીઠુ મી૦ ૧૪ રાત્રિભોજન ૧૫ ઘણબીજવાળી વસ્તુઓ ૧૬ બોળ અથાણુ ૧૭ ઢોકળ ( કાચા દુધ, દહીં છાશ સાથે કઠોળ ખાવુ તે ) ૧૮ વગણ ( રીંગણા ) ૧૯ અજાણ્યા ફળ ૨૦ તુચ્છ ફળ ૨૧ ચલિત રસ ( વાસી પાઉં વિગેરે ) ૨૨ અનતકાય ( કદમૂળ વિગેરે )

કે જેમા એક શરીરમા અનતા જીવો હોય છે તેનો સમાવેશ તો ૨૨ અભક્ષ્યમા થાય છે, પરતુ આ તો શ્રાવકે ખાસ તજવા લાયક હોવાથી તેને માટે જૂદુ કહેલ છે અને અનતકાય તરીકે ઓળખાતી કેટલીક વસ્તુઓના નામો પણ આપ્યા છે તથા સૂત્ર શબ્દે તેના દાદાને અનતકાય સમજવા એમની જાણતી જેની ખબર બીજે આપેલ ન હોય તે સમજવી વાપરતા દેશવિશેષમા વપરાતી કોઇ વસ્તુ જણાય કે તે સર્વનો ત્યાગ કરવો એમાના ઘણા પદાર્થો તો જાણીતા હોવાથી તેના અર્થ લખ્યા નથી જમીનમા થતા તમામ કદમૂળનો એમા સમાવેશ થાય છે એને સમજીને તેનો ત્યાગ જરૂર કરવો

ત્યારપછી વાસી—રાતવાસી રાખેલ કઠાળ, પોળી, પોચી પૂરી ને રોટલી, ભાત દાળ વિગેરે ખાવાનો ત્યાગ સૂચવ્યો છે ત્યા પછી ત્રણ દિવસનુ એટલે ૧૨ [1]પહોર વ્યતીત થયેલ દહીં ત્યાગ કરવાનુ સૂચવ્યુ છે ત્યારપછી અભક્ષ્ય ગણાતા બીજા કેટલાક પદાર્થો મધ, મહુડા, માખણ વિગેરે ગણાવ્યા છે તે પ્રસગાર્થ હોવાથી તેનો વિશેષ અહીં ફરીને કરેલ નથી તે બધી વસ્તુઓ ત્યાગ કરવા લાયક છે એમ સમજવાનુ છે

ત્યારપછી રાત્રિભોજનના ત્યાગ સબધી કહેલ છે તેનો સમાવેશ પણ બાવીશ અભક્ષ્યમા છે રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કર્યા છતા લગભગ વેળાએ જમવુ કે દિવસ ઉગ્યા અગાઉ શીરાવવુ તે ખાસ અતિચાર છે રાત્રિભોજનનો ત્યાગ જ ન કરે તે તો દોષને પાત્ર છે શ્રાવકપણાને તે ન છાજે તેવુ છે

---

૧ સવારે મેળવેલ હોય તે બીજા દિવસની રાત્રિ સુધી (૧૬) પહોર ખપે સાજે મેળવેલ પણ બીજા દિવસની રાત્રી સુધી ૧[illegible] પહોર ખપે. ત્રીજા દિવસની સવારે તો ભાગીને જાય [illegible] ત્રીજે પછી દહીં ન ખપે

ત્યારપછી ૫દર કર્માદાનના ત્યાગની હકીકત આવે છે એનો અર્થ વિસ્તારથી સમજવા ચોગ્ય છે અહીં તો માત્ર દૃકામા જ તેનો અર્થ સમજાવ્યો છે ૧ જેમા અગ્નિનો પુષ્કળ આરભ હોય તે ઇગાળકર્મ, ૨ જેમા વનના ઝાડો કપાવવાના હોય તે વનકર્મ, ૩ જેમા ગાડા, ગાડી, ખટારા વિગેરે વાહનો વેચવા-ઘાટવાના હોય તે ગાડીકર્મ, ૪ જેમા ગાડા ગાડી વિગેરે વાહનો ભાડે આપવામા આવે, પોતાની તરફથી ભાડુ ઉપજાવવા માટે ફેરવવામા આવે તે ભાટકકર્મ, ૫ જેમા પત્થર વિગેરે કાઢવા માટે સુરગો ફોડવાની હોય, બીજી રીતે પણ જમીન ફોડવાની હોય તે ફોડીકર્મ, ૬ જેમા દાત, નખ વિગેરે પશુઓના અગો પાગો વેચવાના હોય તે દતવાણિજ્ય, ૭ જેમા લાખ, ગળી, ધાવડી વિગેરે હિંસક પદાર્થો વેચવાના હોય તે લાખવાણિજ્ય, ૮ જેમા ઘી, તેલ, ઢીલો ગોળ, મદિરા વિગેરે પ્રવાહી પદાર્થો વેચવાના હોય તે રસવાણિજ્ય, ૯ જેમા અફીણ, સોમલ, વચ્છ-નાગ વિગેરે પ્રાણનાશક ઝેરી પદાર્થો વેચવાના હોય તે વિષવાણિજ્ય, ૧૦ જેમા કેશ-ચમરી ગાયના વાળ વિગેરે પદાર્થો વેચવાના હોય તે કેશવાણિજ્ય, ૧૧ જેમા યત્રોવડે વસ્તુ પીલવાનુ કાર્ય થાય તે યત્રપીલણ કર્મ-આઠ, ઘાણ, જીન, મીલ, પ્રેસ વિગેરે, ૧૨ જેમા જનાવરોના અગોપાગ છેદવામા આવે તે નિર્લાછન કર્મ, ૧૩ વનમા દાવાનળ દેવો-અગ્નિ સળગાવવો તે દવદાન કર્મ, ૧૪ સરોવર, કુપ, દ્રહ, કુડ વિગેરે જળાશયોના પાણી શોષવવા તે સરદ્રહતલાવશોષણ કર્મ અને ૧૫ હિંસક પશુઓ તેમજ પક્ષીઓ વાઘ, સિંહ, દીપડા, વરૂ, રીંછ, ચિત્રા તેમજ બાજ વિગેરે પક્ષીઓને પાળવામા આવે, તેના વડે હિંસક કામ લેવામા આવે તે અસતી

પોષણ કર્મ આ પ્રમાણેના કર્માદાનો મહાઆરંભવાળા અને અતિશય પાપકર્મ બંધાવનારા છે, તે શ્રાવકે જરૂર તજવા જોઇએ. ન તજે તો અતિચાર દોષ લાગે અર્થાત્ આ સાતમુ વ્રત જ એક પ્રકારે અધુરૂ લીધુ ગણાય

ઉપર પ્રમાણેના કર્માદાનો કહ્યા પછી તેના અંગની જ કેટલીક બાબતો કહી છે વસ્ત્ર રંગવાનુ કામ, લોહાગ્ર-કોલસા કરાવવાનુ કામ, ઇંટના નીભાડા કે ચુનાની ભઠ્ઠી કરાવવાનુ કામ, ધાણી ચણા ભુંજવવાનુ કામ ( ભાડભુંજપણુ ), પકવાન્ન કરાવાનુ કામ ( સુખડીઆનો ધંધો ), વાસી માખણ કે જેમા બે ઇંદ્રિય જીવો પડી ગયેલ હોય તે તવાવવાનુ કામ, તલ ખરીદવા ને ફાગણ માસ ઉપરાંત રાખવા કે જેથી તેમા તેમ જ મીંજ વિગેરેમા પુષ્કળ જીવોત્પત્તિ થઇ જાય છે તે કામ દલીદો[1] કરાવવાનુ કામ અગીઠા એક જાતના ( નેનીના ) ચૂલા કરાવવાનું કામ. શ્વાન, બિલાડા વિગેરે હિંસક પશુ-પક્ષીને પોષવાનુ કામ. આ સિવાય બીજા પણ જે બહુ સાવદ્ય-ઘણા પાપવાળા કાર્ય-ખરકર્મ-કર્કશ કર્મ કરવા તે બધાનો પ્રાયે ઉપર જણાવેલા કર્માદાનોમા જ સમાવેશ થઇ જાય છે ( કર્માદાનો અન્ય સ્થાનેથી સારી રીતે સમજવા )

ત્યારપછી વાસી ગાર રાખી વિગેરે વાકયો પણ ત્રસ જીવોની વિરાધનાના અંગના જ કહ્યા છે તે તજવા લાયક છે ઘી, તેલ વિગેરેના ભાજન ઉઘાડા ન મૂકવા જોઇએ ચૂલો પ્રમાર્જીને સળગાવવો જોઇએ આ બધી બાબતો શ્રાવકધર્મ જ જયણાપ્રધાન હોવાથી તેને અંગે કહેવામા આવી છે શ્રાવકે

૧ આ શબ્દ સમજાણો નથી

જરૂર તે બધી બાબતોની જયણા પાળવી જોઇએ, નહીં તો જરૂર જીવવિરાધના લાગે અને સાતમુ વ્રત દુષિત થાય

આ વ્રતના અતિચાર કહેતા પાર આવે તેમ નથી

આ વ્રત સબધી જે કાંઇ દોષ-અતિચાર લાગેલ હોય તેને માટે મિચ્છા દુક્કડ દેવામા આવે છે

ઇતિ સપ્તમ વ્રતાતિચારાર્થ.



## શ્રાવકના આઠમા વ્રતના અતિચાર

આઠમે અનર્થદડ વિરમણ વ્રતે પાચ અતિચાર.

### કંદપ્પે કુક્કુઇએ૦

કદર્પ લગે વિટચેષ્ટા, હાસ્ય, ખેલ, કુતુહળ કીધા પુરૂપ-સ્ત્રીના હાવભાવ, રૂપ, શૃગાર, વિષયરસ વખાણ્યા રાજકથા, ભક્તકથા, દેશકથા, સ્ત્રીકથા કીધી પરાઇ તાત કીધી તથા પૈશૂન્યપણુ કીધુ આર્ત્ત–રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાયા ખાડા, કટાર, કોશ, કુહાડા, રથ, ઉખળ, મુશળ, અગ્નિ, ઘટી, નિસાહ, દાત રડા પ્રમુખ અધિકરણ મેલી દાક્ષિણ્યલગે માગ્યા આપ્યા. પાપોપદેશ કીધો. અષ્ટમી ચતુર્દશીએ ખાડવા દળવાતણા નિયમ ભાગ્યા મૂખરપણાલગે અસબધ

એમ બોલ્યા. મનદુઃખાણુ મેલ્યાં. અમોહને હરખે. હાતકે ચમ ચેસ્વકે બેઠ ન્હી નેત્ર રસા લીધુ લીધા. સુધો રેસ્યા. હિચોગે હિન્યા. વાર પ્રેમપુક ભેદા કરી. કુરત્તુ દેરે લેવરાવ્યા. મગ્ન વચન બેલ્યા. અહિંશ કીધા. અભોલા લીધા આશ નેરહ્યા મસ્ત્ર થયો મભેદ લગાવ્યા આપ ઈધા. મિના, આદ કુકુ કેઈડા ચ્રાનાદિક ઝુંઝાડ્યા દુમ્ના લેયા. ખાદીલગે અદેખાઈ ચિતવી સાહી. મીઠ ણ ઘાસીયા ઠારવીણ સાખ્યાને ઉપર બે। રાવિ વનસ્પતિ ખુંદી. સુઢ, ગમ્રાદિક નિપજાવ્યા વી નિદ્રા કીધી રાગદ્વેષ લગે એકને ઋદ્ધિ પરિવાર વાંછી એકને મૃત્યુ હાનિ વાંછી

આઠમે અનર્થદંડ વિરમણ વ્રત વિષઇઓ૦



## આઠમા વ્રતના અતિચારના અર્થ

આ આઠમા વ્રતનુ નામ અનર્થદંડ વિરમણ એટલે અનર્થ-દંડનો ત્યાગ કરવો તે છે અનર્થદંડના મુખ્ય ચાર પ્રકાર છે —

૧ અપધ્યાન—આર્ત—રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાવા તે

૨ પાપોપદેશ—જે ક્રિયા કરવાથી પાપ થાય તે કરવાનો ઉપદેશ કરવો તે

૩ હિંસપ્રદાન—જે અધિકરણાદિથી હિંસા થાય તેવી વ
માગી આપવી તે

૪ પ્રમાદાચરિત—અજયણાએ પ્રવૃત્તિ કરવી, હાસ્ય-વિકથાદિ
કરવુ, ભોગના સાધનો વધારે પડતા રાખવા તે

આ ચાર પ્રકારનો ઘણો વિસ્તાર થઈ શકે તેમ છે, પરતુ
અહીં તો માત્ર મૂળ વસ્તુ જ સમજાવી છે વધારે જાણવાની
ઇચ્છાવાળાએ જૈનકથારત્નકોષ ભાગ ચોથામા અર્થદીપિકાનુ
ભાષાતર વાચવુ

આ વ્રતના પાચ અતિચાર તજવાના છે તેને માટે કદપ્પે
કુક્કુઇએ० આ પ્રથમ પદવાળી ગાથામા પાચ અતિચાર સૂચવ્યા
છે તેનો અર્થ આ પ્રમાણે —

૧ કદર્પ—બીજાને જે વચનો સાભળવાથી કામ જાગે એવ
વચનો બોલવા તે

૨ કુકકુઇએ—બીજાને હાસ્ય ઉપજે-કામવાસના જાગે એવી
કુત્સિત ચેષ્ટાઓ કરવી તે

૩ મુખરી—વાચાળપણે જેમ તેમ-યદ્વાતદ્વા બોલવુ તે

૪ અધિકરણ—શસ્ત્રાદિ હિંસક પદાર્થો-અધિકરણો સજ્જ
રાખવા તે

૫ ભોગાતિરિક્ત—પોતાના ઉપયોગમા આવે તે કરતા વ
ધારે ભોગસામગ્રી તૈયાર રાખવી જેથી બીજાને તે વાપ-
રવાની ઇચ્છા થાય તે

હવે આ પાચે અતિચારનુ વિવરણ ઉપર કહેલ છે તેનો અર્થ—

કર્દર્પ—કામ ઉત્પન્ન થાય તેવી વીટ ( જાર ) પુરૂષની જેવી ચેષ્ટા કરી, હાસ્ય કર્યુ, તેવા ખેલ કર્યા. કુતુહળ ઉપ જાવ્યુ પુરૂષ ને સ્ત્રીના હાસ્યના, રૂપના, શૃગારના, વિષયભોગના વખાણ કર્યા રાજકથા—રાજ્ય સબધી કથા, દેશકથા—દેશ સબધી કથા, ભક્તકથા—ભોજન સબધી કથા અને સ્ત્રી કથા—સ્ત્રી સબધી કથા આ ચાર વિકથાઓ કર્મબધ કરાવે તેવી ગણાય છે તે કરી પારકી તાત એટલે હલકી વાત કરી તેમજ પૈશુન્યપણુ એટલે ચાડીયાપણુ કર્યુ આર્ત્ત ને રૌદ્રધ્યાન ધ્યાયા તે દરેક ધ્યાનના ચાર ચાર પ્રકાર છે ૧ ઇષ્ટવિયોગ, ૨ અનિષ્ટ સયોગ, ૩ રોગચિંતા અને ૪ નિદાનકરણ—આગામી ભવે સુખપ્રાપ્તિ માટે નિયાણુ કરવુ તે આ ચાર પ્રકાર આર્ત્તધ્યાનના છે ૧ હિંસાનુબધી, ૨ અસત્યાનુબધી, ૩ સ્તેયાનુબધી અને ૪ સરક્ષણાનુબધી—આ ચાર પ્રકાર રૌદ્રધ્યાનના છે આ બને દુર્ધ્યાન છે અને તિર્યચ તથા નરકગતિમા લઇ જનારા છે તેથી તે વર્જ્ય છે આનો વિસ્તાર પણ અર્થદીપિકા વિગેરેથી જાણવો ખાડા—તલવાર, કટાર—નાની હોય છે, કોશ—જમીન ખોદનાર, કુહાડા—કાષ્ટાદિ ફાડનાર, રથ—વાહનો, ઉખળ—ખારણીઓ, મૂશળ—સાબેલુ, અગ્નિ, ઘટી, નિશાહ—દાળ વિગેરે વાટવાનુ પથ્થરનુ સાધન (છીપર) અને દાનરડા વિગેરે અધિકરણો તૈયાર રાખી દાક્ષિણ્યતાથી માગ્યા આપ્યા પાપોપદેશ—પાપકાર્ય કરવાનો—ખેતર ખેડવાનો, મકાન બધાવવાનો, ફરી પરણવાનો, મુસાફરી કરવાનો વિગેરે ઉપદેશ આપ્યો. આઠમ ચૌદશ વિગેરે તિથિઓએ આરભ કરવાના નિયમ લઇને ભાગ્યા. મૂખર(વાચાળ)પણાથી કાઇપણ સબધ વિનાના—કોઇને

હાનિ થાય તેવા વાક્યો બોલ્યા પ્રમાદાચરણ એટલે પ્રમાદ ઉપજે— શરીર પર મોહ વધે તેવા આચરણો અનેક પ્રકારના છે તે કર્યા શ્રાવકોએ સર્વ કાર્ય જયણાપૂર્વક કરવા જોઈએ છતા જયણા ન પાળી અઘોળ કરવો, ન્હાવુ, દાતણ કરવુ પગ ધોવા એ બધા કાર્યમા જયણાનો ખપ કરવો જોઈએ, તે કરતા કે કર્યા પછી સૂક્ષ્મ ત્રસ જીવોની વિરાધના ન થવી જોઈએ તેનો ઉપયોગ ન રાખ્યો જળક્રીડા કરવા જળાશયે ગયા અનેક પ્રકારની જળક્રીડા કરી જુગટુ રમ્યા હિંચકે હિંચ્યા નાટકો, સીનેમા અને અન્ય અનેક જાતના ખેલો જોવા ગયા, બીજાની પાસે ધાન્ય, હલકી વસ્તુ, ઢોર વિગેરેની ખરીદ કરાવી. કોઈને સાંભળતા દુઃખ ઉપજે તેવા કર્કશ વચનો બોલ્યા. કોઈની ઉપર આક્રોશ કર્યો, તાડના-તર્જના કરી કોઈની સાથે રીસાઈને અબોલા લીધા સ્ત્રીની જેમ કરડકા મોડ્યા કોઈપણ પ્રકારનુ અભિમાન કર્યું એક-બીજાની પરસ્પર સાચી-ખોટી વાતો કરી લડાવ્યા કોઈને તેનુ ભુડુ થાય તેવા શ્રાપ દીધા ભેસા તે પાડા, સાઢ, હુડુ (બોકડા), કુકડા, કુતરા વિગેરેની લડાઈ કરાવી તે જોઈને આનંદિત થયા પોતાની તરફવાળાની તેમા હાર થતી જોઈ સામાની અદેખાઈ કરી માટી, મીઠુ વિગેરે સચિત્ત પદાર્થો વગર કામે ચાખ્યા, તેની ઉપર બેઠા લીલી વનસ્પતિ કામ વિના ત્રોડી-ખુદી-તેની ઉપર ચાલ્યા સોય, છરી, કાતર, સુઈ યાવત્ મોટા શસ્ત્રો બનાવ્યા બહુ ઉઠ્યા રાગદ્વેષને લઈને પોતાના રાગીનુ હિત ઇચ્છ્યુ ને દ્વેષીનુ અહિત ઇચ્છ્યુ આ પ્રમાણે અનેક પ્રકાર એવા છે કે જેથી પ્રાણી નકામો કર્મ બાંધે છે તે ન વર્જતા જ કાઈ તેવા કાર્ય કર્યા-એટલે આ આઠમા વ્રતમા અતિચાર લગાડ્યા તેનો મિચ્છા દુક્કડ આપુ છુ

આ વ્રત ઘણુ વિશાળ છે તેના ચારે પ્રકારનો સર્વથા ત્યાગ થનો મુશ્કેલ છે, પરતુ યથાશક્તિ ત્યાગ કરવાની જરૂર છે

આને માટે કહે છે કે—

"સ્વજન શરીરને કારણે, પાપે પેટ ભરાય,
તે નવિ અનર્થદંડ છે, એમ ભાખે જિનરાય" ૧

આ દુહાનુ તાત્પર્ય એ છે કે-સસારી જીવ જ્યા સુધી મમામા છે ત્યા સુધી પોતાને માટે અને પોતાના પરિવારને માટે પાપવ્યાપારાદિક કરવા પડે તો તે અનર્થદંડ ગણાતા નથી, વિના કારણ કરે તે અનર્થદંડ કહેવાય છે

## ઈતિ અષ્ટમવ્રતાતિચારાર્થ

'અનર્થદંડનો ત્યાગ કરવો ને અર્થદંડનો ન કરવો' તેનો અર્થ એવો નથી કે તેમા પાપ નથી, પરતુ શ્રાવકથી તે તજી શકાય તેમ નથી, અશક્ય પરિહાર છે, છતા તેમા પણ પાપ તો લાગે જ છે તેથી બની શકે તેટલો તેમા સકોચ કરવો અને સર્વથા ત્યાગની ભાવના રાખવી

આ સાતમુ ને આઠમુ જે ગુણવ્રત કહેવાય છે તે પહેલા પાચ અણુવ્રતને અનેક પ્રકારે ગુણ-લાભ કરે છે તેથી કહેવાય છે સાતમા વ્રતમા અનેક પ્રકારનો-સચિત્તાદિકનો તેમ જ કર્માદાનના વ્યાપારનો ત્યાગ છે તેથી ઘણી હિંસાથી બચી જવાય છે તેમ જ ચોથા ને પાચમા વ્રતમા પણ સ્પષ્ટપણે લાભ થાય છે બીજા ત્રીજા વ્રત માટે પ્રાસગિક લાભ સમજી લેવાનો છે

આઠમા વ્રતમા અનર્થદંડનો ત્યાગ કરવાથી ... એ અણુ

મનમા શુ઼ણુ વાય છે તે પણ વધારે વિચાર કરતા સમજી શકાય તેમ છે અનર્થદંડનો ત્યાગ નહીં કરનાર હિંસા વિગેરે પાપે અજ્ઞાનને વધારે પડતા સેવે છે તેનો અનર્થદંડ તજવાથી ત્યાગ થાય છે

---

## નવમા સામાયિકવ્રતના અતિચાર

### નવમે સામાયિકવ્રતે પાચ અતિચાર.

### " તિવિહે દુપ્પણિહાણે૦ "

સામાયિક લીધે મને આહટ્ટ દોહટ્ટ ચિતવ્યુ સાવદ્ય વચન બોલ્યા શરીર અણપડિલેહ્યુ હલાવ્યુ છતી વેળાએ સામાયિક ન લીધુ સામાયિક લઈ ઉઘાડે મુખે બોલ્યા ઉંઘ આવી વાત વિકથા ઘરતણી ચિંતા કીધી વીજ દીવાતણી ઉજેહી હુઇ કણ, કપાસીયા, માટી, મીઠુ, ખડી, ધાવડી, અરણેટ્ટો પાષાણ પ્રમુખ ચાપ્યા પાણી, નીલ, ફુલ, સેવાલ, હરિયકાય, બીયકાય ઇત્યાદિક આભડ્યા સ્ત્રી તિર્યંચતણા નિરંતર-પરંપર સંઘટ્ટ હુઆ મુહપત્તિઓ સંઘટ્ટી સામાયિક અણપુગ્યુ પાર્યું, પારવુ વિસાર્યું નવમે સામાયિક વ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહીં૦

—>❀<—

# નવમા વ્રતના અતિચારના અર્થ

નવમાથી માંડીને બારમા સુધીના ચાર વ્રતો શિક્ષાવ્રત કહેવાય છે જે વારંવાર કરવામાં આવે તે શિક્ષા કહેવાય સામાયિકાદિક શ્રાવકે દરરોજ કરવાના છે અને પર્વ દિવસે પૌષધાદિક કરવાના છે એ વ્રતોના આરાધનથી સમકિત નિર્મળ થાય છે અને દેશવિરતિ ધર્મનું ચારિત્ર સ્વરૂપે આરાધન થાય છે એ ચારમાં પ્રથમ સામાયિક વ્રત છે તેનું પ્રમાણ (ઓછામાં ઓછું) બે ઘડી અથવા ૪૮ મીનીટનું છે એ સમાધિના સામાયિક દરરોજ અવકાશના પ્રમાણમાં એથી વધારે થઈ શકે છે સવાર-સાંજ દેશવિરતિ અંગીકાર કરનાર શ્રાવકે પ્રાયે પ્રતિક્રમણ કરવું જ જોઈએ તેનો સમાવેશ પણ આ વ્રતમાં જ થાય છે, કારણ કે પ્રતિક્રમણ સામાયિક લઈને જ કરી શકાય છે તેમજ પ્રતિક્રમણ છ આવશ્યક રૂપ છે તેમાં પ્રથમ આવશ્યક પણ સામાયિક છે

આ વ્રતના પાંચ અતિચાર તિવિહે દુપ્પણિહાણે૦ એ પરવાળી ગાથામાં બતાવ્યા છે તે ગાથાનો અર્થ એ છે કે-ત્રણે પ્રકારનું (મન-વચન-કાયાનું) દુષ્પ્રણિધાન એટલે અશુભ ચિંતવન કરવું, અયોગ્ય બોલવું અને અશુભ ચેષ્ટા કરવી તે ત્રણ અતિચાર અનવસ્થા-અવ્યવસ્થાપૂર્વક સામાયિક ન કરવું તે ચોથો અતિચાર અને સ્મૃતિવિહીન-ક્રિયામાં ભૂલ કરવી અથવા પારવાનું ભૂલી જવું એ પાંચમો અતિચાર આ પ્રમાદના અતિચારોવડે સામાયિકને વિતથ-અસત્ય કર્યું તદ્રૂપ પહેલા શિક્ષાવ્રતમાં લાગેલા દોષને હું નિંદું છું

ત્યારપછી તે અતિચારનુ વિવરણ છે તેનો અર્થ આ પ્રમાણે—

સામાયિક લઈને મનમા ન કરવા યોગ્ય અનેક પ્રકારના વિચારો કર્યા પાપકારી વચનો બોલ્યા. શરીર પડિલેહ્યા વિના ફેરવ્યુ, ઉભા થયા, ચા યા અવકાશ છતા સામાયિક લીધું નહીં સામાયિક લઇને મુહપત્તિ મુખ આડી રાખ્યા સિવાય બોલ્યા નિદ્રા લીધી સંસારી વાતો કરી, વિકથા કરી, ઘર સબંધી ચિંતા કરી વીજળીની કે દીવાની શરીર પર ઉજેહી–(પ્રકાશ) પડી ધાન્યાદિક સચિત્ત વસ્તુ પગવડે ચાપી કે જેથી તેની વિરાધના થાય પાણી વિગેરે સચિત્ત વસ્તુને આભડ્યા એટલે તેનો સ્પર્શ કર્યો સ્ત્રી અથવા તિર્યંચને સ્પર્શ અનતર (નિરતર) કે પરપર ન થવો જોઇએ તે કર્યો મુહપત્તિને જેમનેમ વાળી–ગુથી–જ્યાત્યા લગાડી[૧] સામાયિક ૪૮ મીનીટ થયા વિના પાર્યું અથવા પાર્યા વિના જ ઉભા થઈ ગયા આ બધા ચોથા-પાચમા અતિચારનો વિસ્તાર છે આ પાચ અતિચારમાથી જે કોઈ અતિચાર લાગ્યો હોય તેને માટે મન-વચન-કાયાથી મિચ્છામિદુક્કડ આપુ છુ

## ઇતિ નવમ-સામાયિકવ્રતાતિચારાર્થ



૧ મુહપત્તિ કેડ નીચે અને ચરવળા કે ઉપર લગાડવો ન જોઇએ

# દશમા દેશાવગાસિક વ્રતના અતિચાર

દશમે દેશાવગાસિક વ્રતે પાચ અતિચાર.

## " આણુવણે પેસવણે૦ "

આણવણપ્પઓગે, પેસવણપ્પઓગે, સદ્દાણુવાઇ, રૂવાણુવાઇ, બહિયાપુગ્ગલપખ્ખેવે-નિયમિત ભૂમિકામાંહે બહારથી કાઇ અણાવ્યુ આપણ કન્હે થકી બહાર કાઇ મોકલ્યુ અથવા રૂપ દેખાડી, કાકરો નાખી, સાદ કરી, આપણપણુ છતુ જણાવ્યુ દશમે દેશાવગાસિક વ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦



## દશમા વ્રતના અતિચારના અર્થ

આ વ્રતમા પ્રથમ સાતમા વ્રતમા આખી જીદગી માટે કરેલા નિયમમા—ચૌદ નિયમને અગે કરેલી ધારણામા એક દિવસ માટે સક્ષેપ કરવાનો છે ખાસ કરીને તો દિશામા ચોક્કસ સક્ષેપ કરી ઉપાશ્રય કે પોસહશાળાની બહાર ન જવાનો નિયમ કરવાનો છે ( ધર્મકાર્ય માટે જવાની છૂટ હોય છે ) આ વ્રતના પાચ અતિચાર છે તે આણુવણે પેસવણે એ પ્રથમ ગી ગાથામા બતાવ્યા છે વિશેષ અતિચારમા પણ વડે બતાવ્યા છે તે આ પ્રમાણે—

૧ આણુવણપ્પઓગ—મુકરર કરેલી હદની બહારથી કોઈ વસ્તુ મગાવવી તે

૨ પેસવણપ્પઓગ—મુકરર કરેલી ભૂમિથી બહાર કોઈ વસ્તુ મોકલવી તે

૩-૪-૫ નિયમિત ભૂમિકાથી બહાર રહેલાને બોલાવવા માટે વ્રતનુ ઉલ્લઘન ન થવાના વિચારથી શબ્દવડે ન બોલાવતા કાઇક મુખેથી શબ્દ કરવો કે જેથી તે અહીં કોઇ છે ને મને બોલાવે છે એમ જાણી જાય અથવા પોતાનુ શરીર દેખાડી કે કાંકરો નાખી તેમ કરવુ આ ત્રણે જુદા જુદા અતિચાર છે અને તે વર્જ્ય છે

વિશિષ્ટ અતિચારમા આ વાત જ કરી છે, તેમા કાંઈ વિશેષ કહેવ નથી આ વ્રતના પાચ અતિચારમાથી કોઇ પણ અતિચાર લાગ્યો હોય તો તેને માટે મિચ્છાદુક્કડ આપુ છુ

આ વ્રતની અદર છઠ્ઠા વ્રતમા કહેલ દિશિપરિમાણવ્રતને પણ સક્ષેપ કરવામા આવે છે

હાલમા તો દિશિનુ પરિમાણ કર્યા ઉપરાત સવાર-સાજ પ્રતિક્રમણ સહિત દશ સામાયિક કરવા તેને દેશાવગાશિક કહેવામા આવે છે અને તેવા દેશાવગાશિક આખા વર્ષમા અમુક સખ્યાના કરવા એવો નિયમ લેવામા આવે છે

ઇતિ દશમ વ્રતાતિચારાર્થ

—⁂—

# અગ્યારમા પૌપધોપવાસવ્રતના અતિચાર

અગ્યારમે પોપધોપવાસ વ્રતે પાચ અતિચાર

## સંથારૂચ્ચારવિહિ૦

અપ્પડિલેહિય. દુપ્પડિલેહિય મજ્જાસથારએ. અપ્પડિલેહિય, દુપ્પડિલેહિય ઉચ્ચાર-પાસવણ ભૂમિ પોસહ લીધે સથાગતણી ભૂમિ ન પુજી, બાહિરલા લહુડા વડા સ્થડિલ દિવસે શોધ્યા નહીં, પડિલેહ્યા નહીં માતરૂ અણપુજ્યુ હલાવ્યુ, અણપુજી ભૂમિકાએ પરઠવ્યુ પરઠવતા 'અણુજાણહ જસ્સુગ્ગહો' ન કહ્યો પરઠવ્યા પુઠે વાર ત્રણ 'વોસરે, વોસિરે' ન કહ્યુ પોસહશાળામાહિ પેસતા નિસિહી, નિસરતા આવસ્સહી વાર ત્રણ ભણી નહીં પુઢવી, અપ, તેઉ, વાઉ, વનસ્પતિ, ત્રસકાયતણા સઘટ્ટ પરિતાપ ઉપદ્રવ હુઆ સથારાપોરિસીતણો વિધિ ભણવો વિસાર્યો પોરિસીમાહે ઉંઘા અવિધિએ સથારો પાથર્યો. પારણાદિકતણી ચિતા કીધી કાળવેળાએ દેવ ન વાઘા પડિક્કમણુ ન કીધુ પોસહ અસુરે લીધો, સવેરા પાર્યો પર્વતિથિએ પોસહ લીધો નહીં અગ્યારમે પૌષધોપવાસ વ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહિ૦

ઇતિ પૌષધોપવાસ વ્રતાતિચાર

# અગ્યારમા વ્રતના અતિચારના અર્થ

અગ્યારમા પૌષધોપવાસ વ્રત સબંધી અતિચારના પ્રારભમા આપેલ મ થારૂચ્ચારવિહિ૰ એક પદવાળી આખી ગાથાનો અર્થ આ પ્રમાણે છે –૧–૨ મસ્તાન્ક (સથારો) ને ઉચ્ચાર–પ્રશ્રવણ (વડીનીતિ, લઘુનીતિ) સબધી અવિધિ એટલે તે બન્ને વાના પડિલેહવા–પ્રમાર્જવા નહીં અથવા બરાબર પડિલેહવા–પ્રમાર્જવા નહીં તે ૩ પૌષધમા વિધિ વિગેરે કરવામા પ્રમાદ કરવો ૪ પારણે ભોજન કરવા સબંધી ચિંતા–સક૫ કરવા અને ૫ પૌષધની વિધિમા વિપરીતતા કરવી–બરાબર વિધિ ન કરવી તે આ પ્રમાણેના ત્રીજા શિક્ષાવ્રતના અતિચારને નિંદુ છુ

આગળ આ પાચે અતિચારનો જ વિસ્તાર કરેલો છે વધારે વિવરણમા કહેલ છે કે–અપ્રતિલેખિત–દુ પ્રતિલેખિત શય્યા મસ્તારક તેમજ અપ્રતિલેખિત–દુ પ્રતિલેખિત ઉચ્ચારપ્રશ્રવણભૂમિ અપ્રમાર્જિત–દુ પ્રમાર્જિત શય્યા–સસ્તારક, અપ્રમાર્જિત દુ પ્રમાર્જિત ઉચ્ચારપ્રશ્રવણભૂમિ પૌષધ લઇને સથારાની ભૂમિ બરાબર પડિલેહ્યા પ્રમાર્જ્યા સિવાય બેઠા કે સુના બહારના લહુડા–વડા એટલે નાના ને મોટા–સ્થડિલ જવાના અને માત્રુ કરવા જવાના–પરઠવવાના સ્થાન દિવસે સારી રીતે શોધી રાખ્યા નહીં તેમજ પડિલેહી રાખ્યા નહીં માત્રુ પ્રમાર્જ્યા વિના હલાવ્યુ, જીવજતુ રહિત જમીન છે કે કેમ ? તે જોયા વિના પ૨ઠ્યુ પરઠવતા 'અણુજાણહ જસ્સુગ્ગહો' એટલે 'આ જેની જગ્યા હોય તેની આજ્ઞા માગુ છુ' એમ ન કહ્યુ પરઠવ્યા પછી 'વોસિરે' શબ્દ ત્રણ વાર કહીને વોસિરાવ્યુ નહીં પોશાળમા તેમજ દેરાસર વિગેરેમા પેસતા 'નિસિહી'

કહેવાવડે અન્ય કાર્ય માત્રનો નિષેધ કરૂ છુ અને 'આવસ્સહી' કહેવાવડે આવશ્યક કામેજ જાઉ છુ એમ કહેવુ જોઇએ તે કહ્યુ નહીં પૃથ્વીકાય વિગેરે છકાય જીવોનો સંઘટ્ટ થયો, તે જીવોને પરિતાપ ઉપજાવ્યો, તે જીવોની વિરાધના થઈ રાત્રિએ ત્રણ પહોરના પોસહવાળાએ સંથારાપોરિસી ભણાવવાનો વિધિ કરવો જોઇએ તે ન કર્યો રાત્રિના પહેલા પહોરે તો ઉંઘાય જ નહીં છતા ઉંઘ્યા વિધિપૂર્વક સંથારો ન પાથર્યો રાત્રિએ પારણા વિગેરેની ચિંતા કરી કે કયા પારણુ કરશુ ? પારણામા શું વાપરશુ ? વિગેરે પોસહમા ત્રણ કાળ દેવ વાદવા જોઇએ તે ન વાદ્યા સવાર-સાંજના બંને પ્રતિક્રમણ ન કર્યા પોસહ સવારે મોડા લીધો અને સાંજે કે બીજી સવારે વહેલો પાર્યો અર્થાત્ ચાર કે આઠ પહોર પૂરા થયા અગાઉ પાર્યો ઇત્યાદિ અગ્યારમા વ્રતને લગતા જે કાંઇ અતિચાર લાગ્યા હોય તેનો મિચ્છામિદુક્કડં આપુ છુ

આ વ્રતમા પૌષધ સાથે ઉપવાસ શબ્દ મુખ્યતાને લઇને જોડેલ છે બાકી ચાર પ્રકારના પોસહ પૈકી આહારપોસહ તો દેશથી ને સર્વથી-બંને પ્રકારે થાય છે તે સર્વથી કરનાર ઉપવાસ કરે, દેશથી કરનાર આયંબિલ, નીવી અથવા એકાસણુ પણ કરી શકે છે બાકીના ત્રણ પ્રકારના પોસહ-બ્રહ્મચર્ય પોસહ-બ્રહ્મચર્ય પાળવુ તે, અવ્યાપાર પોસહ-કોઈ જાતનો વ્યાપાર સાંસારિક ન કરવો તે અને શરીરસત્કાર પોસહ-શરીરનો કોઈ પણ પ્રકારે સત્કાર એટલે સુશ્રૂષા-સ્નાન અગર ગનાદિવડે ન કરવી તે આ ત્રણ પ્રકારના પોસહ તો સર્વથી જ થાય છે અને તે આહારપોસહની સાથે હોવા જ જોઇએ આ ચાર પ્રકારના ૮૦ ભાગા થાય છે, પરંતુ અહીં માત્ર આહારપોસહ ..

ભાગા જ ગ્રહણુ કરવા યોગ્ય છે પૌષધ કરનારને રાત્રિએ તો ચૌવિહાર–ચારે આહારને ત્યાગ હોના જ જોઇએ.

ઇતિ અગ્યારમા પૌષધોપવાસવ્રત સબંધી અતિચારના અર્થ

## હવે બારમા વ્રત સંબંધી અતિચાર કહે છે

બારમે અતિથિસંવિભાગ વ્રતે પાંચ અતિચાર

### સચ્ચિત્તે નિક્ખિવણે૦

સચિત્ત વસ્તુ હેઠ ઉપર છતા મહાત્મા મહાસતી પ્રત્યે અસૂઝતુ દાન દીધુ દેવાની બુદ્ધિએ અસૂઝતુ ફેડી સૂઝતુ કીધુ, પરાયુ ફેડી આપણુ કીધુ અણ દેવાની બુદ્ધિએ સૂઝતુ ફેડી અસૂઝતુ કીધુ, આપણુ ફેડી પરાયુ કીધુ. વહોરવા વેળા ટળી રહ્યા અસૂર કહી મહાત્મા તેડ્યા, મચ્છર ધરી દાન દીધુ ગુણવત આવ્યે ભક્તિ ન સાચવી છતી શક્તિએ સ્વામીવાત્સલ્ય ન કીધુ અનેરા ધર્મ ક્ષેત્ર સીદાતા છતા છતી શક્તિએ ઉદ્ધર્યા નહીં દીન ક્ષીણ પ્રત્યે અનુકપા દાન ન દીધુ.

બારમે અતિથિ સંવિભાગ વ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦

ઇતિ દ્વાદશ વ્રતાતિચાર

# બારમા વ્રતના અતિચારના અર્થ.

આ વ્રતનુ નામ અતિથિ સવિભાગ વ્રત છે અતિથિ નામ અણગારનુ-મુનિનુ છે તિથિ એટલે પર્વાદિ જેને ન હોય-સર્વ દિવસો જેને સરખા હોય તે અતિથિ કહેવાય તેમને સવિભાગ એટલે દાન આપવુ તે અતિથિ સવિભાગ આ વ્રતના અતિચાર સબધી ગાથાનુ પેલુ પદ સચ્ચિત્તે નિખ્ખિવણે૦' છે તે ગાથાનો અર્થ આ પ્રમાણે છે – કોઈ વસ્તુ અચિત્ત ઉપર મૂકવી અથવા સચિત્ત વસ્તુવડે ઢાકવી કે જેથી મુનિ લઈ શકે નહીં એ બે અતિચાર તેમજ મિથ્યા-અપદેશ કરવો એટલે પોતાની વસ્તુ છતા પારકી કહેવી-પારકી વસ્તુ છતા પોતાની કહેવી એ ત્રીજો અતિચાર તથા સમચ્છરે-એટલે મત્સર-અભિમાન સહિત દાન દેવુ તે ચોથો અતિચાર અને કાળાતિક્રમ દાન-વહોરાવાનો કાળ વ્યતિક્રમ્યા પછી મુનિને તેડવા જવુ અને આગ્રહ કરી લાવીને દાન દેવુ તે પાચમો અતિચાર આ પ્રમાણે ચોથા શિક્ષા વ્રતના અતિચારને નિંદુ છુ

આ પાચેનો અતિચારમા વિસ્તાર કરેલો છે તેમા પ્રથમ સચિત્ત વસ્તુ હેઠ ઉપર છતા મહાત્મા એટલે મુનિને અને મહાસતી એટલે સાધ્વીને દાન દેવુ તે પહેલો બીજો અતિચાર ત્યારપછી દેવાની બુદ્ધિએ અન્નપાનાદિ સૂઝતુ-મુનિને ખપે તેવુ કરવુ તેમજ પોતાનુ કહેવુ અને ન દેવાની બુદ્ધિએ અસૂઝતુ-મુનિ ન લઈ શકે તેવુ કરવુ તેમજ પારકુ કહેવુ આ ત્રીજો અતિચાર મત્સર ધરી દાન દેવુ તે ચોથો અતિચાર અને વહોરાવવાને વખતે બીજે કામે જવુ અને [illegible] (અસુરા) મહાત્માને (મુનિને) આગ્રહ [illegible] આપવુ તે

પાચમો અતિચાર તદુપરાત કોઇ ગુણવત મુનિ કે શ્રાવક આવ્યા છતા તેની ભક્તિ ન કરી છતી શક્તિએ સ્વામીભાઇનુ વાત્સ ૯્ય ન કર્યું, તેની ઉપાધિ ન ટાળી, તેમને જે કાઇ દુ ખ હોય તે યથાશક્તિ દૂર કરવા પ્રયત્ન ન કર્યો બીજા ધર્મ ક્ષેત્રો સીદાય છે એમ જાણ્યા છતા છતી શક્તિએ તેનો ઉદ્ધાર ન કર્યો આ હકીકત સાત ક્ષેત્રોમાના કોઇ પણ ક્ષેત્ર માટે સમજવી તથા દીનક્ષીણ-રાક, દુ ખી, વ્યાધિગ્રસ્ત, આજીવિકાના દુ ખવાળા એવા સામાન્ય મનુષ્યને શ્રાવકે જરૂર અનુકપાદાન શક્તિના પ્રમાણમા આપવુ જોઇએ તે ન આપ્યુ અનુકપા એ સમકિતીના પાચ લક્ષણો પૈકી ચોથુ લક્ષણ છે જેને જોતા કરૂણા આવે તેવા મનુષ્યને શ્રાવકે જરૂર યથા શક્તિ દ્રવ્યાદિક આપીને તેનુ દુ ખ દૂર કરવુ જ જોઇએ જો તેમ ન કરે તો સમકિતમા દૂષણ લાગે એટલે શ્રાવકપણામા તો જરૂર લાગે એમ સમજવુ આટલા ઉપરથી જ જિનેશ્વરોએ અનુકપાદાનનો નિષેધ કોઇ પણ સ્થળે કરેલ નથી આ પ્રમાણે યોગ્ય વર્તન ન કરવાથી અને વિપરીત વર્તન કરવાથી બારમા વ્રતમા જે કાઇ અતિચાર દોષ લાગ્યા હોય તેને માટે મિચ્છા દુક્કડ આપુ છુ આ બારમા વ્રતમા માત્ર મુનિનો જ નહીં પણ શ્રાવકનો અને અનુકપાદાન દેવા યોગ્યનો પણ સમાવેશ થાય છે

ઇતિ અતિથિ સ વિભાગ વ્રતાતિચારાર્થ

---

અહીં બાર વ્રત પૂરા થાય છે પરતુ શ્રાવકે એક વાત ખાસ યાદ રાખવાની છે કે-મરણ ક્યારે આવશે તેનો નિરધાર અચાનક આવવાનો સભવ છે, તેથી અત સમયે કરવાની

સલેખણાને અગે જે પાચ અતિચાર લાગવા સભવ છે તેનો દરરોજ અથવા પાક્ષિક પ્રતિક્રમણાવસરે તો અવશ્ય ખ્યાલ કરવો.

ઉપર જણાવેલા હેતુથી સલેખણા મબધી અતિચાર કહેલ છે તે નીચે પ્રમાણે —

## સંલેખણાતણા પાંચ અતિચાર ઈહલોએ પરલોએ૦

ઇહિલોગાસસપ્પઓગે, પરલોગાસમપ્પઓગે, જીવિયાસસપ્પઓગે, મરણાસસપ્પઓગે, કામભોગાસસપ્પઓગે ઇહલોકે ધર્મના પ્રભાવ લગે રાજઋદ્ધિ, સુખ, સૌભાગ્ય, પરિવાર વાચ્છ્યા પરલોકે દેવ, દેવેદ્ર, વિદ્યાધર, ચક્રવર્તીતણી પદવી વાછી, સુખ આવ્યે જીવિતવ્ય વાચ્છ્યુ, દુખ આવ્યે મરણ વાચ્છ્યુ, કામભોગતણી વાચ્છા કીધી. સલેખણા વિષઇઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦

ઇતિ સલેખણાતિચાર



## સંલેખણા સંબંધી અતિચારના અર્થ.

સલેખણા અત સમય નજીક ... ... જ્ઞાની

છે. સલેખણા એટલે એક જાતનો હિસાબ કરવો તે આખી જીંદગી પર્યંત જે કાંઈ શુભાશુભ કાર્ય કરેલ હોય તે સર્વ યાદ કરી શુભ કાર્યની અનુમોદના કરવી અને અશુભ કાર્ય માટે મિચ્છા દુક્કડ દેવો ત્યારપછી ચાર આહારનો ત્યાગ કરીને આ કાળને અંગે સાગારી અણસણ કરીને રહેવું તે પણ સલેખણા છે તે વખતે સલેખણાના અતિચારમાં કહેલી પાંચ બાબતો ન કરવી તેને માટે કહેલ ઈહલોએ પરલોએ૦ ૩૫ પ્રથમ પદવાળી ગાથાને તે અતિચારમાં જ સ્પષ્ટ કરેલ છે તે ગાથામાં 'આલોક સબંધી, પરલોક સબંધી, જીવવા સબંધી, મરવા સબંધી અને ચ શબ્દથી કામભોગ સબંધી આશંસા એટલે ઈચ્છા–વાંચ્છા કરનારૂપ પાંચ અતિચાર મને મરણાંત વખતે ન થાઓ એમ કહેલ છે અતિચારમાં પણ એ વાત જ સ્પષ્ટ કરેલી છે છતાં સમજવાનું એ છે કે–વ્યતીત જીંદગીમાં કરેલા ધર્મના પ્રભાવથી આલોક સબંધી મનુષ્યપણાને લગતા રાજ ઋદ્ધિ, સુખસૌભાગ્યાદિકની વાંચ્છા કરવી તે પ્રથમ અતિચાર મરણ પામ્યા પછી પરલોકમાં દેવ, દેવેંદ્ર, વિદ્યાધર, ચક્રવર્તી, રાજા મહારાજા, ધનાઢ્ય વિગેરે થવાની વાંચ્છા કરવી તે બીજો અતિચાર અણસણ કર્યા પછી લોકો બહુમાન કરે–પ્રશંસા કરે–વંદનાદિક કરે તે જોઈ વધારે જીવવાની ઈચ્છા કરવી તે ત્રીજો અતિચાર અણસણ કર્યા પછી શરીરમાં અશાતા વધારે ઉત્પન્ન થાય, કોઈ સારસંભાળ પણ ન લેય તે જોઇ તરત મરણ આવે તો ઠીક એમ ઇચ્છવું તે ચોથો અતિચાર તેમજ કામભોગ એટલે પાંચે ઇંદ્રિયોના વિષયોની અનુકૂળતા–પ્રાપ્તિ ઈચ્છવી તે પાંચમો અતિચાર આ અતિચાર સલેખણાને પ્રસંગે ન

લગાડવાનુ ખાસ ધ્યાન રાખવુ જોઇએ, છતા લાગી જાય તો તેને માટે મિચ્છા દુક્કડ દેવા ઇચ્છુ છુ

ઇતિ મ લેખણાતિચારાર્થ



હવે પાચ આચારો પૈકી ત્રણ આચારના અતિચાર પ્રથમ કહ્યા છે બે આચાર ( તપાચાર ને વીર્યાચાર ) ના અતિચાર કહેના બાકીમા છે તે કહે છે—

## તપાચાર બાર ભેદે—છ બાહ્ય, છ અભ્યંતર

## અણુસણુમુણોઅરિઆ૦

અણસણ જાણી ઉપવાસ વિશેષ પર્વતિથિએ છતી શક્તિએ કીધો નહીં ઊણોદરી વ્રત તે પાચ સાત કોળિયા ઊણા રહ્યા નહીં વૃત્તિસક્ષેપ તે દ્રવ્યાદિક સર્વ વસ્તુનો સક્ષેપ કીવો નહીં રસત્યાગ તે વિગયત્યાગ ન કીધો કાયક્લેશ તે લોચાદિક કષ્ટ સહન કર્યા નહીં સલીનતા અગોપાગ સકોચી રાખ્યા નહીં પાટલો ડગડગતો ટાળ્યો નહીં ગઠસી, પોરિસી, સાઢપોરિસી, પુરિમઢ્ઢ, એકાસણુ, બેઆસણુ, નીવી, આબિલ પ્રમુખ પચ્ચખ્ખાણ પારવુ વિસાર્યુ બેસતા નવકાર ન ભણ્યો, ઉઠતા પચ્ચખ્ખાણુ કરવુ વિસાર્યુ ગઠસીઉં ભાગ્યુ

નીવી, આંબિલ, ઉપવાસાદિક કરી કાચુ પાણી પીધુ. વમન હુઓ બાહ્ય તપ વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦

ઇતિ બાહ્ય તપાતિચાર



## બાહ્યતપાચારસંબંધી અતિચારના અર્થ

તપાચારના બાહ્ય અભ્યતર બે પ્રકાર છે તેમાથી પ્રથમ બાહ્ય તપ સબધી છ ભેદને લગતા છ અતિચાર કહ્યા છે તે સબધી ગાથાનુ પહેલુ પદ અણુમણુણૂણોઅરિયા૦ છે તે ગાથામાં બાહ્યતપના છ ભેદના નામ માત્ર જ આપેલા છે ૧ અણુમણુ, ૨ ઊણોદરી, ૩ વૃત્તિસક્ષેપ, ૪ રસત્યાગ, ૫ કાય કલેશ ને ૬ સલીનતા આ ૬ પ્રકાર બાહ્યતપના છે અતિચારના પ્રારભમા આ છએ પ્રકારના તપ સબધી અતિચાર જણુવેલ છે તે આ પ્રમાણે—

૧ પર્વતિથિએ છતી શક્તિએ ઉપવાસાદિ તપ કરવો જોઇએ તે ન કરવારૂપ પ્રથમ અતિચાર, ઉપવાસ, આંબિલ, એકાસણુ વિગેરે તપસ્યાઓનો તથા નમુક્કારસહી વિગેરે કાળ પ્રત્યાખ્યાનનો અણુમણુ તપમા સમાવેશ થાય છે રાત્રિના ચોવિહારાદિ પ્રત્યાખ્યાનનો પણુ તેમા જ સમાવેશ થાય છે ૨ ઊણોદરી તપ કરવા ઇચ્છનારે પોતાનો જેટલો આહાર હોય તે કરતા પાચ-સાત કોળિયા ઓછા રહેવુ જોઇએ તેમ ન કર્યું તે બીજો અતિચાર ૩ વૃત્તિસક્ષેપ તપમા ચૌદ નિય

મમા જેમ બને તેમ ઘટાડો કરવો તેનો સમાવેશ થાય છે તેમ ન કર્યુ તે ત્રીજો અતિચાર ૪ **રસત્યાગ** તપમા ૬ વિગય પૈકી એક-બેનો અથવા ક્રમસર એકેક વિગયનો દરરોજ ત્યાગ કરવો તેનો સમાવેશ થાય છે તે ન કરવા રૂપ ચોથો અતિચાર ૫ કાયકલેશ તપમા લોચ કરવો, ઉઘાડે પગે ચાલવુ, પાદ વિહાર કરવો ( વાહન ન વાપરવા ) ઈત્યાદિનો સમાવેશ થાય છે આ હકીકત શ્રાવક-સાધુ બને માટે યથાયોગ્ય સમ જવાની છે તેમ કરનામા ન આવે તે પાચમો અતિચાર ૬ છઠ્ઠો **સલીનતા** તપ એકલઠાણુ કરતા માત્ર હાથ ને મુખ બે જ હલાવવા, બીજા અગ ન હલાવવા તે રીતે કરવામા આવે છે ત તેમ જ સલીનતાના બીજા પણ દ્રવ્ય-ભાવાદિ ભેદો છે તે પ્રમાણે ન કરવુ તે છઠ્ઠો અતિચાર

હવે તે જ છ પ્રકારને અગે વિશેષ દોષાપત્તિના કારણો બતાવે છે-એમનાકુ વિગેરે કરતા પાટલો ડગમગતો રહેવા દેવો ન જોઇએ ગઠસી વિગેરે પચ્ચખ્ખાણો વિધિપૂર્વક એક અથવા ત્રણ નવકાર ગણીને પારવા જોઇએ ત્યારપછી જ પાણી વિગેરે વાપરવુ જોઇએ તેમ ન કરતા પચ્ચખ્ખાણ પારવાનુ ભૂલી ગયા બેસતા નવકાર ન ગણ્યો ઉઠતા પાછુ પચ્ચખ્ખાણ કરવુ જોઇએ તે ન કર્યુ ગઠસીના નિયમનો ભગ કર્યો નીવી, આબેલ વિગેર તપ કર્યા છતા ભૂલથી સચિત્ત ( ટાઢુ ) પાણી પીવાઇ ગયુ ઉલટી થઈ આ બધા અતિચારના પ્રકાર છે તેને માટે ઉપયોગ રાખી તેવા અતિચાર ન લાગે તેમ કરવુ જોઇએ, છતા તેમાનો કોઈ પણ અતિચાર લાગ્યો હોય તો તેને માટે મિચ્છાદુક્કડ આપુ છુ, મારૂ દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ એમ ઇચ્છુ છુ

ઇતિ બાહ્ય તપાતિચારાર્થ

# ૭ પ્રકારના અભ્યંતર તપના અતિચાર

અભ્યતર તપ તે આત્મિક તપ છે તે તપનો પ્રાયે બહાર દેખાવ હોતો નથી, પરતુ બાહ્ય તપ કરતા અભ્યતર તપનુ ફળ અતિ વિશેષ છે ખરેખરી રીતે નીકાચિત કર્મોનો ક્ષય કરનાર અભ્યતર તપ જ છે બાહ્ય તપ તેમા સહાયક છે, પરતુ એકલો બાહ્ય તપ તથાપ્રકારનો લાભ આપી શક્તો નથી

અભ્યતર તપ સબધી અતિચાર નીચે પ્રમાણે છે—

અભ્યતર તપ

## પાયચ્છિત્ત વિણઓ૦

મન શુદ્ધે ગુરૂ કને આલોયણ લીધી નહીં. ગુરૂદત્ત પ્રાયશ્ચિત્ત તપ લેખા શુદ્ધે પહોચાડ્યો નહીં દેવ, ગુરૂ, સઘ, સાહમી પ્રત્યે વિનય સાચવ્યો નહીં બાળ, વૃદ્ધ, ગ્લાન, તપસ્વી પ્રમુખનુ વૈયાવચ્ચ ન કીધુ. વાચના, પૃચ્છના, પરાવર્તના, અનુપ્રેક્ષા, ધર્મકથા લક્ષણ પચવિધ સ્વાધ્યાય ન કીધો ધર્મધ્યાન–શુક્લધ્યાન ન ધ્યાયા, આર્ત્ત–રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાયા. કર્મક્ષય નિમિત્તે લોગસ્સ દશ–વીશનો કાઉસ્સગ્ગ ન કીધો અભ્યતર તપ વિષઈઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસમાહી૦

ઈતિ અભ્યતર તપાતિચાર



# અભ્યંતરતપ સંબંધી અતિચારના અર્થ

આ અભ્યતર તપના છ પ્રકારસૂચક ગાથાનુ પહેલુ પદ પાયચ્છિત્ત વિણઓ૦ કહ્યુ છે તે ગાથામા ફક્ત છ પ્રકારના અભ્યતર તપના નામો જ આપેલા છે '૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ વૈયાવચ્ચ, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ ધ્યાન અને ૬ ઉત્સર્ગ —આ છ પ્રકારનો અભ્યતર તપ છે' અતિચારની અદર આ છ પ્રકારના તપને સ્પષ્ટ કરેલ છે પ્રાયશ્ચિત્ત લાગેલા દોષના નિવારણ માટે દોષના પ્રમાણમા આપવામા આવે છે એના જુદા જુદા દશ પ્રકાર છે પ્રથમ પ્રકારમા શુદ્ધ મનથી ગુરુ પાસે લાગેલ દોષ પ્રગટ કરી આલોયણા લેવી જોઇએ તેમ ન કર્યું જે દોષની શુદ્ધિ આલોયણ માત્રથી થાય તેમ ન હોય તેને માટે ગુરૂ પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે અનેક પ્રકારનો તપ કરવાનુ બતાવે છે તે રીતે ગુરુએ આપેલ પ્રાયશ્ચિત્ત રૂપનો તપ અમુક મુદતની અદર કરી દેવો જોઇએ તેમ ન કર્યું તે પ્રથમ અતિચાર દેવ, ગુરૂ સઘ, સ્વામીભાઈ વિગેરે દશ તેમજ તેર પ્રકાર બતાવેલા છે તેમનો ભક્તિ બહુ માન વિગેરે ચાર અથવા પાચ પ્રકારે વિનય કરવાથી અનેક પ્રકારના પૂર્વઅચિત પાપો નાશ પામે છે તેવો વિનય ન કર્યો તે બીજો અતિચાર બાળ, વૃદ્ધ, ગ્લાન અથવા તપસ્વી સાધુ કે શ્રાવકભાઇની યથાયોગ્ય રીતે વૈયાવચ્ચ કરવી જોઇએ વૈયાવચ્ચ પ્રાયે શરીરવડે થાય છે ને કરવાથી ઘણા કર્મો નાશ પામે છે તેવી વૈયાવચ્ચ ન કરી એ ત્રીજો અતિચાર સ્વાધ્યાય તપના પાચ પ્રકાર છે ૧ ... વુ વાચવુ–ભણવુ તે ૨ પૂ...

શકા પડે અથવા અર્થ ન સૂઝે તે વધારે અભ્યાસીને પૂછવો
તે ૩ **પરાવર્તના**—પ્રથમ ભણેલ, વાચેલ, અભ્યાસ કરેલ
પ્રકરણાદિકનુ પરાવર્તન કરવુ-ફરી ફરીને પાઠ કરી જવો તે
૪ **અનુપ્રેક્ષા**—વિચારણા અભ્યાસ કરેલ અથવા વાચેલ પ્રક-
રણાદિકના અર્થની-રહસ્યની વિશેષ વિચારણા કરવી તે
૫ **ધર્મકથા**-ધર્મ સબધી ચર્ચા કરવી, ધર્મ સબધી કથાઓ
કહેવી, સાભળવી, વાચવી ઇત્યાદિ અનેક પ્રકાર ધર્મકથાના છે
આ પાચ પ્રકારનો સ્વાધ્યાય કરવાથી અનેક ભવના કરેલા પૂર્વ
કર્મો નાશ પામે છે તેવી રીતે સ્વાધ્યાય ન કર્યો તે ચોથો અતિચાર
પાચમો ધ્યાન તપ છે તેમા ધર્મધ્યાન ને શુકલધ્યાન ધ્યાવા જોઇએ
તેમા પણ શુકલધ્યાન તો ઉચ્ચ કોટીના શ્રેણિપ્રાપ્ત મુનિને હોય
છે, આપણે ઉપયોગી તો ધર્મધ્યાન છે તેના ચાર પાયા અથવા
પ્રકાર છે ૧ **આજ્ઞાવિચય** પરમાત્માની આજ્ઞા શુ છે? તેમણે
કર્તવ્યાકર્તવ્ય શુ બતાવેલ છે? તેની વિચારણા કરવી તે
૨ **વિપાકવિચય**-કર્મના વિપાકની વિચારણા કરવી તે ૩
અપાયવિચય-અપાય એટલે કષ્ટ-દ્રવ્ય ને ભાવ બે પ્રકારે
છે તેમા ભાવ અપાય જે આત્માને હાનિ કરનાર છે તે
સબધી વિચાર કરવો તે અને ૪ **સસ્થાનવિચય**-તેમા
લોકનાલિકાના સસ્થાનનો-સ્વરૂપનો-તેમા આવેલા ઊર્ધ્વ, અધો
ને તિર્ચ્છા લોકનો જે વિચાર કરવો તે આ ચાર પ્રકારે ધર્મ
ધ્યાન ધ્યાવાથી અનેક પ્રકારના પૂર્વસચિત કર્મોનો ક્ષય થાય
છે તે શુભ ધ્યાન ન કરવુ અને આર્ત્ત-રૌદ્રરૂપ અશુભ
ધ્યાન કરવુ કે જેનુ સ્વરૂપ અમે આઠમા સ્થાનના અતિચારમા
બતાવેલ છે તે પાચમો અતિચાર અને કર્મક્ષય માટે દશ-
વીશ ગમે તેથી વધારે લોગસ્સ વિગેરેનો કાયોત્સર્ગ કરવો
તરૂપ છઠ્ઠા પ્રકારનો તપ ન કરવો તે છઠ્ઠો અતિચાર

આ છ પ્રકારના તપને અંગે પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવચ્ચાદિકના પેટા ભેદો ઘણા છે, તે વિસ્તાર થવાના કારણથી અહીં બતાવેલ નથી

આ છ પ્રકારના અભ્યંતર તપને અંગે તેનું યથાશક્તિ આદર ન કરવારૂપ જે અતિચાર લાગ્યો હોય તેને માટે મિચ્છા દુક્કડ આપુ છુ

ઇતિ અભ્યંતર તપાતિચારાર્થ

---

હવે પાચમો વીર્યાચાર—તેના ત્રણ પ્રકાર છે ૧ મનોવીર્ય, ૨ વચનવીર્ય અને ૩ કાયા સબંધી વીર્ય તે સબંધી અતિચાર નીચે પ્રમાણે —

વીર્યાચારના ત્રણ અતિચાર

## અણિગુહિઅ બલવીરિઓ૦

પઢવે, ગુણવે, વિનય, વૈયાવચ્ચ, દેવપૂજા, સામાયિક, પૌષધ, દાન, શિયળ, તપ, ભાવનાદિક ધર્મકૃત્યને વિષે મન વચન કાયાતણુ છતુ બળ—છતુ વીર્ય ગોપવ્યુ રૂડા પચાગ ખમાસમણ ન દીધા વાદણાતણા આવર્ત વિધિ સાચવ્યા નહી અન્યચિત્ત-નિરાદરપણે બેઠા. ઉતાવળુ દેવવદન પ્રતિક્રમણ કીધુ વીર્યાચાર વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષદિવસમાહિ•

ઇતિ વીર્યાચારાતિચાર

# વીર્યાચારના અતિચારના અર્થ

આ અતિચારના પ્રારભમા વીર્યાચારના ત્રણ અતિચાર સૂચક ગાથાનુ પહેલુ પદ અણિગુહિઅ બલવીરિઓ છે તે ગાથામા કહેલ છે કે-' મન વચન કાયાના બળને ગોપવ્યા વિના યથોક્ત રીતે આયુક્ત થઈને-જોડાઈને જે પડિક્કમણુ-પ્રવૃત્તિ કરવી અને યથાયોગ્ય સ્થાને મન-વચન-કાયાના બળને જોડી દેવુ તેને વીર્યાચાર જાણવો '

એના વિવરણરૂપ અતિચારમા મન-વચન-કાયાના પ્રાપ્ત થયેલા-વર્તતા બળને ધર્મકાર્યમા વાપર્યું નહીં, ગોપ સુ-ફોરવ્યુ નહીં મનથી થતા, વચનથી થતા, કાયાથી થતા અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્યો છતી શક્તિએ કર્યાં નહીં તદ્રૂપ ત્રણ અતિ-ચાર કહ્યા છે પછી એના વિસ્તારરૂપે ધર્મક્રિયામા જે ખામી લગાડી તે બતાવી છે ભણવા ગણવામા, વિનય વૈયાવચ્ચ કરવામા, સામાયિક પૌષધાદિ કરવામા, દાન-શીલ-તપ ને ભાવરૂપ ચાર પ્રકારના ધર્મના આરાધનમા મન-વચન-કાયાના સપ્રાપ્ત બળનો ઉપયોગ ન કર્યો, પ્રમાદશીલ રહ્યા, તેથી તે ત્રણ અતિચાર લાગે છે અને વીર્યાતરાય કર્મનો બધ પડે છે, જેથી આગામી ભવે વિશેષ પ્રકારના વીર્યની પ્રાપ્તિ થતી નથી, માટે આ અતિચારનુ તો વારવાર સ્મરણ કરવા યોગ્ય છે અને તે અતિચાર ન લાગે તેમ કરવા માટે લક્ષ રાખવાનુ છે તદુપ-રાત પાચે અગ ભૂમિને અડે તેવી રીતે ખમાસમણુ ન દીધા બાર આવર્ત્ત, સત્તર સડાસા, પચવીશ આવશ્યક સાચવીને વાદણા દેવા જોઇએ તે ન દીધા ધર્મક્રિયા કરવામા આદર ન રાખ્યો. ધર્મક્રિયા કરવામા ચિત્ત ન રાખતા ક્યાક ફરતુ રાખ્યુ

વળી દેવવંદન, પ્રતિક્રમણાદિક ક્રિયા શુદ્ધ વર્ણોચ્ચાર સાથે અને અર્થવિચારણા સાથે કરવી જોઇએ તેમ ન કરી-ઉતાવળે કરી જેથી પૂર્ણ અશુદ્ધોચ્ચાર પણ થઈ શકે નહીં આવી રીતે ક્રિયામા પણ અનેક પ્રકારના દોષ લાગે છે શુદ્ધ અને પૂર્ણ ક્રિયા બહુ ઓછા શ્રાવક-શ્રાવિકા કરે છે આ વીર્યાચાર સબંધી ત્રણ અતિચાર કે જેનો વિસ્તાર અતિશય છે તેમાથી જે કોઇ અતિચાર-દોષ લાગ્યો હોય તેને માટે મિચ્છા દુક્કડ આપુ છુ

ઇતિ વીર્યાચારાતિચારાર્થ

——

હવે સર્વ અતિચારોના સગ્રહરૂપે ગાથા કહીને પ્રાન્તનો અતિચાર કહે છે—

નાણાઇ અટ્ઠ પઇવય—
સમ્મ સંલેહણ પણ પન્નર કમ્મેસુ,
બારસ તપ વિરિઅતિગં,
ચઉવ્વીસંસય અઇયારા,

'જ્ઞાનાદિ ત્રણ આચારના આઠ આઠ અતિચાર એટલે (૨૪) અતિચાર, પ્રતિવ્રતના-એટલે દરેક વ્રતના-બારે વ્રતના પાચ પાચ અતિચાર એટલે (૬૦) અતિચાર, સમકિતના સલેખણાના પણ પાચ પાચ એટલે (૧૦) અતિચાર .'

# વીર્યાચારના અતિચારના અર્થ

આ અતિચારના પ્રારભમા વીર્યાચારના ત્રણ અતિચાર સૂચક ગાથાનુ પહેલુ પદ અણિગુહિઅ બલવીરિઓ૦ છે ત ગાથામા કહેલ છે કે-' મન વચન કાયાના બળને ગોપવ્યા વિના યથોક્ત રીતે આયુક્ત થઈને-જોડાઈને જે પરિક્રમણ-પ્રવૃત્તિ કરવી અને યથાયોગ્ય સ્થાને મન-વચન-કાયાના બળને જોડી દેવુ તેને વીર્યાચાર જાણવો '

એના વિવરણરૂપ અતિચારમા મન-વચન-કાયાના પ્રાપ્ત થયેલા-વર્તતા બળને ધર્મકાર્યમા વાપર્યું નહીં, ગોપવ્યુ-ફોરવ્યુ નહીં મનથી થતા, વચનથી થતા, કાયાથી થતા અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્યો છતી શક્તિએ કર્યા નહીં તદ્રૂપ ત્રણ અતિચા કહ્યા છે પછી એના વિસ્તારરૂપે ધર્મક્રિયામા જે આમી લગાડી તે બતાવી છે ભણવા ગણવામા, વિનય વૈયાવચ્ચ કરવામા, સામાયિક પૌષધાદિ કરવામા, દાન-શીલ-તપ ને ભાવરૂપ ચાર પ્રકારના ધર્મના આરાધનમા મન-વચન-કાયાના સપ્રાપ્ત બળનો ઉપયોગ ન કર્યો, પ્રમાદશીલ થયા, તેથી તે ત્રણ અતિચાર લાગે છે અને વીર્યાંતરાય કર્મનો બધ પડે છે, જેથી આગામી ભવે વિશેષ પ્રકારના વીર્યની પ્રાપ્તિ થતી નથી, માટે આ અતિચારનુ તો વારવાર સ્મરણ કરવા યોગ્ય છે અને તે અતિચાર ન લાગે તેમ કરવા માટે લક્ષ રાખવાનુ છે તદુપરાત પાચે અગ ભૂમિને અડે તેવી રીતે ખમાસમણુ ન દીધા બાર આવર્ત્ત, સત્તર સડાસા, પચવીશ આવશ્યક સાચવીને વાદણા દેવા જોઇએ તે ન દીધા ધર્મક્રિયા કરવામા આદર ન રાખ્યો ધર્મક્રિયા કરવામા ચિત્ત ન રાખતા કયાક ફરતુ રાખ્યુ

વળી દેવવંદન, પ્રતિક્રમણાદિક ક્રિયા શુદ્ધ વર્ણોચ્ચાર સાથે અને અર્થચિંતવણા સાથે કરવી જોઇએ નેમ ન કરી-Cઉતાવળે કરી જેથી પૂર્ણ અક્ષરોચ્ચાર પણ થઈ શકે નહીં આવી રીતે ક્રિયામા પણ અનેક પ્રકારના દોષ લાગે છે શુદ્ધ અને પૂર્ણ ક્રિયા બહુ ઓછા શ્રાવક-શ્રાવિકા કરે છે આ વીર્યાચાર સબંધી ત્રણ અતિચાર કે જેનો વિસ્તાર અતિશય છે તેમાથી જે કોઇ અતિચાર-દોષ લાગ્યો હોય તેને માટે મિચ્છા દુક્કડ આપુ છુ

ઇતિ વીર્યાચારાતિચારાર્થ



હવે સર્વ અતિચારોના સંગ્રહરૂપે ગાથા કહીને પ્રાતનો અતિચાર કહે છે—

## નાણાઇ અટ્ઠ પઇવય—
## સમ્મ સંલેહણ પણ પન્નર કમ્મેસુ,
## બારસ તપ વિરિઅતિગં,
## ચઉવ્વીસંસય અઇયારા,

જ્ઞાનાદિ ત્રણ આચારના આઠ આઠ અતિચાર એટલે (૨૪) અતિચાર, પ્રતિવ્રતના—એટલે દરેક વ્રતના—બારે વ્રતના પાચ પાચ અતિચાર એટલે (૬૦) અતિચાર, સમકિતના " સંલેખણાના પણ પાચ પાચ એટલે (૧૦) અતિચાર ,

નના (૧૫) અતિચાર, તપાચારના (૧૨) ને વીર્યાચારના (૩) અતિચાર કુલ ૧૨૪ અતિચાર જાણવા

---

હવે જેણે બાર વ્રત ઉચ્ચર્યા ન હોય તેને માટે ખાસ એક ગાથા કહેવી છે તેનું પેહેલું પદ-પડિસિદ્ધાણં કરણે છે તે ગાથામાં કહ્યું છે કે-૧ જે કાર્ય કરવાનો પ્રતિબંધ-નિષેધ કર્યો હોય તે કર્યું, ૨ જે કાર્ય કરવા યોગ્ય કહેલ હોય તે ન કર્યું, ૩ પરમાત્માના વચનોની અશ્રદ્ધા કરી અને ૪ પરમાત્માના શાસ્ત્રોક્ત કથનથી વિપરીત પ્રરૂપણા કરી-આ ચાર પ્રકારમાં તમામ અતિચારનો સમાવેશ થઈ જાય છે બધો વિસ્તાર આ ચાર બાબતનો જ છે વ્રત ન લીધા હોય તેણે પણ આ ચાર પ્રકાર માટે તો આલોચણ-પ્રતિક્રમણ કરવાનું જ છે

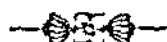
હવે આ છેલા ઉપસંહારરૂપ અતિચારમાં આ ચાર બાબતનો જ વિસ્તાર કહે છે

## પડિસિદ્ધાણં કરણે૦

પ્રતિષિદ્ધ અભક્ષ્ય, અનંતકાય, બહુબીજ ભક્ષણ, મહારંભ, પરિગ્રહાદિક કીધાં જીવાજીવાદિક સૂક્ષ્મ વિચાર સદ્દહ્યા નહીં આપણી કુમતિ લગે ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કીધી. તથા પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અભ્યાખ્યાન, પૈશૂન્ય, રતિઅરતિ, પરપરિવાદ, માયામૃષાવાદ, મિથ્યાત્વશલ્ય-એ અઢાર પાપસ્થાન

કીધા કરાવ્યા અનુમોદ્યા હોય. દિનકૃત્ય પ્રતિક્રમણ, વિનય, વૈયાવચ્ચ ન કીધા, અનેરૂ જે કાંઇ વીતરાગની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ કીધુ, કરાવ્યુ, અનુમોદ્યુ હોય એ ચિહુ પ્રકારમાહિ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષદિવસમાહિ સૂક્ષ્મ બાદર, જાણતા અજાણતા હુઓ હોય તે મવિહુ મને, વચને, કાયાએ કરી તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં

ઇતિ પ્રાતાતિચાર



## છેલ્લા અતિચારના અર્થ

આ છેલ્લા અતિચારમા ઉપર જણાવી ગયા પ્રમાણેની ચાર બાબતો અનુક્રમ વિના જણાવેલ છે પ્રથમ તો શ્રાવક માટે નિષેધ કરેલ અભક્ષ્ય, અનંતકાય, બહુબીજ ભક્ષણ, મહા આરંભ પરિગ્રહાદિક કરવા સબંધી અતિચાર કહેલ છે સાતમા વ્રતમા પૂર્વે શ્રાવકને અભક્ષ્ય અનંતકાયાદિનુ ભક્ષણ ન કરવાનુ કહેલ છે તેનુ ભક્ષણ કરેલ હોય, તેમજ કર્માદાન વિગેરે મહા આરંભવાળા કાર્ય કે જેથી ઘણી હિંસા થાય અને પારાવાર અશુભ કર્મ બધાય તેવા મહારંભ અને પરિગ્રહની અપરિમિત તૃષ્ણારૂપ મહાપરિગ્રહ કે જેને માટે આ જીવ અનેક પ્રકારના પાપકર્મો આચરે છે તદ્રૂપ પ્રથમ ભેદ અને શ્રાવકને તજવા યોગ્ય અઢાર પાપસ્થાનકો કે જેની અંદર સર્વ પ્રકારના પાપોનો સમાવેશ થઈ જાય છે તે પાપો કર્યાં, કરાવ્યા કે અનુમો

હોય તેનો પણ પ્રથમ ભેદમાં જ સમાવેશ થાય છે તથા શ્રાવકના દિનકૃત્ય-દેવપૂજા, ગુરૂવદન, તપ, મુનિદાન વિગેરે તથા સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, વિનય, વૈયાવચ્ચાદિક કરવા યોગ્ય કાર્ય તે ન કર્યા તદ્રૂપ બીજો પ્રકાર અને જીવાજીવાદિ સૂક્ષ્મ વિચાર સદ્દહ્યા નહીં એ ત્રીજો પ્રકાર તથા આપણી કુમતિવડે વિપરીત પ્રરૂપણા કરી એ ચોથો પ્રકાર આ પ્રમાણેના ચાર પ્રકારમાથી કોઈ પણ નમર કર્યો હોય તદ્રૂપ અતિચાર માટે પણ મિચ્છાદુક્કડ આપુ છુ

આમા અઢાર પાપસ્થાનકો બતાવ્યા છે તેની અદર પ્રથમના પાચ અનત (હિંસા, અસત્ય, અદત્ત, મૈથુન ને પરિગ્રહ), તથા ચાર કષાય (ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ) ત્યારપછી રાગ ને દ્વેષ એ ૧૧ પાપસ્થાનકો તો પ્રગટાર્થવાળા છે ત્યારપછીના ૭ ના અર્થ આ પ્રમાણે-૧૨ કોઇની સાથે કલેશ કરવો, ૧૩ કોઇને કલક આપવુ, ૧૪ કોઈની ચાડી ખાવી, ૧૫ સુખમા આનદ ને દુખમા શોક કરવો, ૧૬ પારકી નિંદા કરવી, ૧૭ માયા-કપટ યુક્ત અસત્ય બોલવુ અને ૧૮ અનતકાળ પર્યંત સમારમા પરિભ્રમણ કરાવનાર મિથ્યાત્વનુ સેવન કરવુ આ પ્રમાણેના અઢારે પાપસ્થાનો શ્રાવકે યથા શક્તિ વર્જવા યોગ્ય છે

આ ચાર પ્રકારને લગતા છેલ્લા અતિચારનો અર્થ છે

## ઇતિ અતીચારાર્થ.



એવંકારે શ્રાવકતણે ધર્મે સમ્યકૂત્વ મૂળ બાર વ્રત અને એક સો ચોવીશ અતિચારમાંહી જે કોઈ અતિચાર પક્ષ-દિવસમાંહિ સૂક્ષ્મ-બાદર જાણતા-અજા-ણતાં હુઓ હોય તે સવિહું મને વચને કાયાએ કરી તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં.

ઇતિ શ્રાવકના પાક્ષિક અતિચાર
અર્થ સહિત સમાપ્ત

# ભજન

હવે તો અમે ધર્મનો ધધો હાથ ધરશુ,
ધર્મનો ધધો હાથ ધરશુ રે, વેપારી થઇને
સુકૃતનો ધધો હાથ ધરશુ

કામ ને ક્રોધના મોહ ને લોભના રે, સોદા સસારમા નહીં કરશુ, લખ રે ચોરાશીના વિવિધ બજારમા રે, ફરી ફરી થાકયા નહિ ફરશુ રે ॥ હવે તો૦ ૧ ॥ જૂઠને જાળવ્યુ ને સાચ ન સાચ વ્યુ રે, એવો વેપાર જાણે રળશુ, સર્વેયે ખોટ આવી મુડી ગુમાવી ભાઇ, ફરી એ પથે નહીં પળશુ રે ॥ હવે તો૦ ૨ ॥ ગુરૂજીના ધર્મલાભો આગમે ભાખીયા રે, ચેતીને ચારિત્રે ચિત રશુ, જગના વ્યાપારમા ને ધર્મ આચારમા રે, આગમની ધારણાઓ ધ શુ રે ॥ હવે તો૦ ૩ ॥ આદત અસત્યની તો મનવી ન મૂકી ભાઇ, સોદા તે સત્યના સધરશુ, ખાતુ ને આ વરો આ અતરમા રાખશુ ને, નિષ્કામી ભાવે સ ભર કરશુ રે ॥ હવે તો૦ ૪ ॥ મનના વિકાર ટાળી શુદ્ધ વિવેકથી રે, ચિત્તમા ચેતનના ધ્યાન ધરશુ, સમકિત સમભાવે સ્થિરતાને પામી રે, અલખની શોધમા ઉતરશુ રે ॥ હવે તો૦ ૫ ॥ વ્યક્તિની ભાવના સમષ્ટિમા ભેળવી રે, વિશ્વની સેવામા વિચરશું, આતમની જ્યોતિના શુદ્ધ સ્વરૂપમા રે, અનુભવી થાતા થાતા ઠરશુ રે ॥ હવે તો૦ ૬ ॥ શ્રદ્ધાના નાવે ભાઇ ભવજળ તરવા રે, સુકાની સદ્દગુરૂ કરશુ, વૈરાગ્ય વાયુ લ્હેરે નોડહ દશાને સાધી, અર્હંના આરામા ઉતરશુ રે ॥ હવે તો૦ ૭ ॥ પ્રભુપદ પામવા ને ભવરણ વામવા રે, વિદેહી ભાવનાને વરશુ, ભ્રમણાઓ ભાગવા ને જીવને જગાડવા રે, દાસ હરિનુ કહ્યુ કરશુ રે ॥ હવે તો અમે ધર્મનો ધધો હાથ ધરશુ ૮

હરિલાલ હીરાભાઇ